

A HÉT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

XV. évfolyam.

KISS JÓZSEF.

4 szám.



BERLITZ

Erzsébet-körút 15.

NYELVISKOLA

felnöttek részére.

FORDÍTÁSOK

Szerkesztőség és kiadóhivatal

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.



TORNAI GYULA

NOXIN

FRANCZIA BŐRCRÉME
 A bőrnek *tükörfényt ad, puhítja és tartóssá teszi.* Kid-, Box-Calif- és Chevreauxbőr-czipókhoz
 — mást ne használjon.
 * Minden finomabb üzletben kapható. *
 FŐRAKTAR AUSZTRIA-MAGYARORSZÁG RÉSZÉRE:
HOCHSINGER TESTVÉREK
 Budapest, VI. kerület, Rózsa-uteza 85. sz.

Karcsu

lesz és egészségét ezáltal csak megerősíti, ha **PILULES APOLLO**-t használ. Ennek hatása a növényből nyert *Vesiculosine*-ben rejlik. Ezek, az orvosok által jónak talált pilulák karcsuá teszik a termetet és nem hatnak kedvezőtlenül az egészségre, mint sok más készítmény. Nem hajtanak, hanem közvetlenül hatnak a táplálkozásra és a zsiranyagsejtekre. A túlnagy elkövérédek gyógyításán kívül a **PILULES APOLLO**-k szabályozzák a test funkcióját, meg-

ifjítják az arcvonásokat és a testnek visszaadják a rugékonyságot és az erőt.
 Ez minden nő titka, ki karcsu és fiatal testalkatot akar. A **PILULES APOLLO**-k maguk mindkét nem számára, még a legkényesebb természetűeknek is, kellemesek és nem árthatnak az egészségre. A körülbelül két havi kezelést könnyen lehet követni és a tényleges eredmény állandóan megmarad. (Törvény védi.) Üvegje utasítással 6 korona 45 fillér, bérmentesen, utánvétellel 6 korona 75 fillér. J. Ratié gyógysz. 5. Pas. Werdeau, Páris IX. — Egyedüli raktár Magyarország és Ausztria részére: **TÖRÖK J.** gyógyszerésznél Budapest, Király-utca 12.

Kérjenek dobozokat az „UNION DES FABRICANTS” pecsétjével.

BÁLI KÉSZLETEK, JELMEZEK,

Alapított: 1860.



mindennemű farsangi virágdiszkek (előírás és rajz szerint is) dús választékban és nagyon szép divatos kivitelben kaphatók:

SZEKULESZ R.

művirág- és disztoll-gyárában.
**Budapest, IV. ker.,
 Károly-utca 4. és 5.**

Mennyasszonyi koszorúk, diszkek és fátjolók, mindennemű tollboák a legújabb divat szerint. Szobadiszkek, preparált és mű-növények. Színházi, alkalmi és sirkoszorúk szalag és nyomással bármily kivitelben. — E szakmába vágó mindennemű árúk javítás végett elfogadtatnak.

Eladás nagyban és kicsinyben.

Sürgőnczim:

Szekulesz, Károly-utca.

Rököteési táblák
 A HÉT KIADÓHIVATALÁBAN

BUDAPEST, VIII.,
RÖKK SZILÁRD-U.
 18. sz. KAPHATÓK.

THE MUTUAL

NEW-YORKI ÉLETBIZTOSÍTÓ-TÁRSASÁG

A világ

legnagyobb és leggazdagabb
 biztosító-társasága.

Tisztán a kölcsönösség elvén alapszik. Utánfizetési kötelezettség nélkül. Részvényesei nincsenek.

Összes vagyon 1902. december 31-én

1.981,516.483'42 frank.

Biztosítási állomány 1902. december 31-én

6.958,093.587-09 frank.

MAGYARORSZÁGI VEZÉRIGAZGATÓSÁG:

Budapest, VI. ker., András-j-út 20. szám.

MEGHIVÓ

a Budapesti takarékpénztár és országos zálogkölcsön részvénytársaság

részvényeseinek 1904. évi február hó 1-én, hétfőn, d. e. 11 órakor, a takarékpénztár I. emeleti üléstermében (VI., Andrassy-ut 5. sz.) tartandó

XI-ik rendes évi közgyűlésére.

NAPIREND:

1. Az igazgatóság jelentése.
 2. A zárszámadások előterjesztése a felügyelőbizottság jelentése kíséretében.
 3. A mérleg megállapítása és a felmentvény iránti intézkedés.
 4. A nyereség hova fordítása iránti határozathozatal.
 5. A felügyelőbizottság tagjainak választása és a bizottság tiszteletdíjának megállapítása.
 6. A választmány kiegészítése.
- Budapest, 1904. január 18-án.

Az igazgatóság.

Pénzkölcsön

mindennemű kisebb, nagyobb sorsjegyekre olcsóbban mint bárhol.

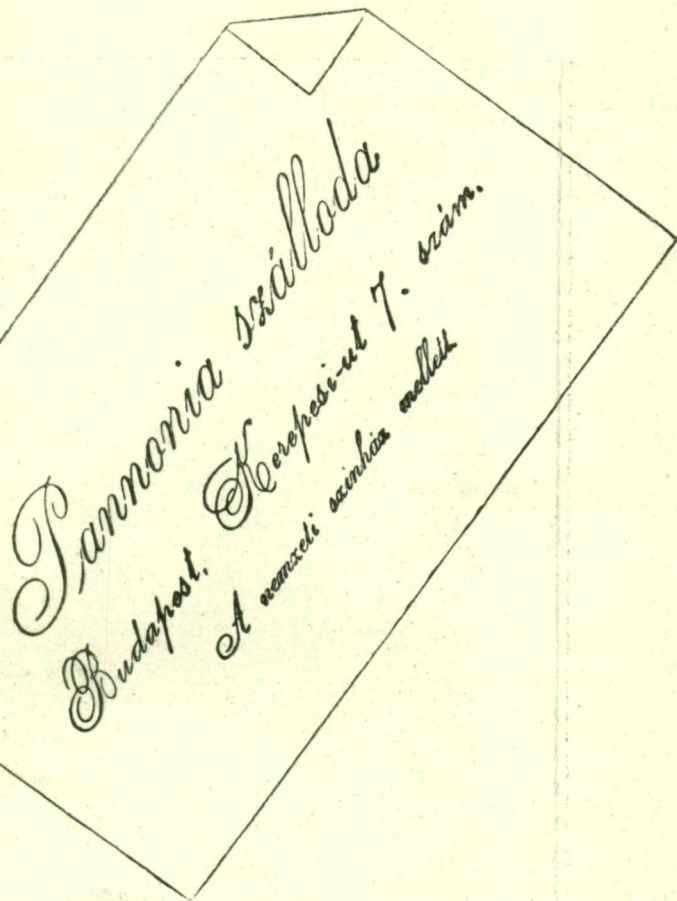
Vidéki megbízások nagy pontossággal teljesítetnek.

levő sorsjegyeket saját pénzünkkel váltjuk ki és azokra nagyobb és olcsóbb kölcsönt adunk, vagy megvesszük a sorsjegyeket a **teljes napi áron** és vissza-ugyanazokat eladjuk csekély havi részletfizetésre, a különbözetet pedig készpénzben kifizetjük. • Kérjük a zálogjegy beküldését.

FLEISSIG SÁNDOR BANKHÁZA

Budapest, VII., Erzsébet-körut 2. sz.

Zálogban



MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
 Egész évre ... kor. 20.—
 Félévre ... » 10.—
 Negyedévre ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza.

— Budapest, január hó 24. —

Krónika.

A választójog reformja.

— jan. 22.

Azt irtam itt nemrég, hogy becsületes magyar számára, ki nyugati létére rajong minden haladásért, de a Balkán tőszomszédságában példán látja, hogy gazdaságban s így műveltségben azokhoz hozzá nem érett nemzeteket a fejlett intézmények inkább széttölesztenek, mint megsegítenek: mondom, becsületes és gondolkozó magyar számára alig tudok nehezebb problémát a választójogénál. Hála istennek, vannak magyarok, még pedig vezérlők, akiknek számára ez a kérdés nem is kérdés, annyira készen vannak rá a felelettel. Ilyen vezérlő magyar Polónyi Géza, ez a politikai papirbuzás, ki most nyugodtan bőjtöli ki a Wekerle-konjunkturát, s aki hogy abból az auguszt-szerepéből, melyet még Szilágyi Dezső alatt betöltött, vezérlő államférfiúvá tudott emelkedni, az is idők jele nálunk. Polónyi ur, tudniillik és mint az e heti választójogi tanácskozáson megmondta, az általános választójog hive, melyet azonban csakis hazafias elemeknek óhajt megadni. Ez kitünő formula — azt hiszem ebben az értelemben minálunk mindenki hive az általános választójognak. Azt hiszem, ha megengednék neki, hogy ő jelölje ki, mely elemeket nem tekint eléggé hazafiasoknak: még Kossuth Ferencz is, ez a született főrendiházi tag, még a Kossuth-párt is, ez a típusa a reakziós pártoknak: nemcsak szóbeszédben, de valóságban is hive volna az általános választójognak.

Valóságban ... a valóság az, hogy még az egyházpolitika körül sem folyt nálunk annyi hazugság és képmutatás, mint a választójog körül. Nem csoda: ez a legigazabban hatalmi kérdés, mely a mi belső politikánkban fölmerülhet. Az a vak rajongás, melylyel minálunk a parlamentarizmuson csüggenek, nem egészen vak; a minálunk hatalmon lévő elemek imádják a parlamentet — *de csak a mail*. Minden hatalmat és jogot megkívánának a számára, csak úgy, mint a porosz junker a király számára. De csak addig is. *Und der König absolut, Wenn er unsern Willen thut*. A parlament is csak addig lesz nálunk »nemzetfenntartó«, míg hatalmon tartja azokat, kik ma minálunk a nemzetet jelentik. Ezennel bátor vagyok megjósolni, hogy amely perczen a magyar parlament valóban képviseleti parlament lesz, még pedig az egész nemzet képvisellete, egyszerre feltámad majd az elmé-

let, hogy a parlamenti törvényhozásnak ez a formája idegenből gondolat nélkül belénk oltott korcsintézmény, mely sohasem fog belenőni a mi ősi, ezeréves, természetünknek megfelelő és lelkünkbelől kinőtt alkotmányunknak, amely, tudvalévő, az országgyűlést rendi parlamentnek institutionalta.

Ezt a képmutatást könnyű leleplezni, és nem sok genialitás kell annak kimutatásához, hogy a nemzetiségi mumussal való rémitgetés mögött, melylyel minálunk a jobbhiszemű lelkeket is sikerül a választójog gyökeres reformjától elijeszteni, igen alacsonyrendű kizsákmányoló taktika jappang, mely ezen a téren éppugy, mint irodalomban és hivatal-betöltéseknél az ő osztály-monopóliumát ügyesen kendőzi nemzetfenntartó nemzeti színűre. Ennek a nemzetfenntartó politikának, tudniillik, megvan az az állandó vonása, hogy azokat a jogokat, amiket nemzetrontás volna megadni a nemzetiségeknek, sajnos: a magyar népnek sem lehet megadni, annak a bizonyos józan, értelmes és fajfenntartó magyar parasztnak sem, akit egyébként, irodalomban éppugy, mint politikában, oly szívesen dörgölnek a *bevándorlók* orra alá. Innen van, hogy, bár bizonyára vérző szívvel, a mi nemzetfenntartó osztályaink kénytelenek a világ legelmaradtabb, legreakciósabb, sokban a legszemérmetlenebbül ázsiai politikát folytatni, csak-hogy imádott hazájukat a nemzeti veszedelemtől megmentsék. Borzasztó!

... Ez eddig jó volna. Vagyis, ha a nemzetiségi mumus csakugyan nem volna egyéb mumusnál. De bizony egyéb is. Ne feledjük, hogy minálunk a nemzetiségek, mint nemzetiségek, igen kevésbé vannak csak elnyomva; mint nép és alsó osztály nyögnek csak elnyomás alatt, az alatt az általános elnyomás alatt, mely minálunk az alsó osztályokra ránehezedik. Ha mégis nemzeti egyéniségek gyanánt kívánkoznak bele a politikába, ez egy kis ovatosságot kelthet az ő törekvéseik iránt. Egyszerű akkor volna nálunk a nemzetiségi kérdés, ha egyszerűen elnyomott nemzetiségek egyszerűen jogokat követelnének nálunk. De ennek az egyszerű helyzetnek egyszerű ismérvei is volnának — teszem az, hogy, mint minden elnyomott nép vagy osztály, a nemzetiségeink telítve volnának szabadsági és haladási törekvésekkel. Pedig, nem nehéz észrevenni, a mi nemzetiségeink, *au contraire*, még a mi uralkodó osztályainknál is reakciósabbak, s nemcsak politikai taktikából voltak mindig kész eszközei az osztrák császári reakciónak, hanem a maguk kebelén belül is tele vannak antiszociális, kultúraellenes, klerikális, chauvinista, s általában minden tekintetben reakziós velleitásokkal. Nem tudom, ha, ma, a nemzetiségi vesze-



delemre való minden tekintet nélkül egy modern Eötvös József minden modern jogot és intézményt törvénybe írta és életbe léptette Magyarországon: ez a hatalmas lépés, éppen a nemzetiségek révén, nem volna-e hatalmas lépés visszafelé; nemcsak közjogi bomlásba, hanem a legvégzetesebb gazdasági, műveltségbeli és társadalmi visszaesés felé. Már pedig minden elnyomásra születettnek meleg lélekkel kívánom, hogy inkább magyar ur legyen az elnyomója, mint például oláh *intellectuel*. Mert a magyar urra vére, türelme, Ausztriával való szembenállása rásugall és ráparancsol bizonyos haladottságot. De az oláh: akár osztrák birodalmi, akár román királysági, akár egyénien zsebbeli politikát folytat: izig-vérig reakció.

Ez az egyik dilemma, mely előtt legalább egy percze elgondolkozni kötelessége a legbecsületesebb, leg-haladottabb, legszociálisabb szándéku magyar választójogi reformnak is. S minthogy dilemmáról van szó: pedzenék egy másikat is, mely a közdiskussziókban kevesebbet szerepel, de, érzésem szerint, semmivel sem kisebb jelentőségű az elsőnél.

A dilemma a körül támad, amit minálunk a haladott gondolkodás kötelező, uniformisos gúnymosolyával megvetően *érdekképviselő*nek neveznek. A választójogi tanácskozásról szóló tudósításokban érdekes volt megfigyelnem, mily magától értetődően fogadták el a nézetet, hogy *érdekképviselő*ről a mi reformunkban szó se legyen — s a magam ujságíró multjából emlékszem, hogy vagy tizenöt évvel ezelőtt, mint buzgó liberális, mily elkeseredett gúnynyal vezérczikkeztem a sötét szándéku agráriusok ellen, kik a nemzet általános képviselőtét osztályparlamentté és *érdekképviselő*té akarják lealacsonyítani. Meg kell vallanom, hogy e másfél évtized alatt idevágó nézeteim gyökeresen megváltoztak — még pedig együtt változtak a világgal, melynek már mai képe is határozottan megmutatja a *jövendő fejlődést, amely minden bizonynyal a társadalomnak szervezett érdekcsoportokba, egymással versengő s egymást épp ezzel egyensúlyban tartó szolidaritásokba való kialakulásában fog állani*. Most egy esztendeje egy más helyütt megjelent kis tanulmányomban bőven fejtegettem, hogy ezek az érdekszövetségek lesznek idővel megölő a törvényhozás parlamenti formájának, s már ma is a parlamenttel való konkurrálásuk egyik főoka a parlament be nem válásának. Bizonyos, hogy, ha csak gutaütésre nem vesszük fel a partit; ha nem folytatunk *kladderadatsch*-politikát, mely a *holnapot* attól reméli, hogy a *mát* megeszi a fene: okos parlamenti reform ezzel a *jövendő fejlődéssel* számol, s a gyilkos konkurrencziától úgy ója meg magát (már ameddig lehet), hogy kartellt köt vele, s a parlamentet igenis már ma is, amennyire lehet, *érdekképviselő*té teszi. Éppenséggel nem állítom, hogy erre becsületes forma a kuriális beosztás, mely gyakorlatban lepezett formája a világ egyik legreakciósabb intézményének: a pluralizmusnak. De az *érdekképviselő*tet szükségét előkelő mosolylyal elütni nem lehet, és ismét bátor vagyok megjósolni, hogy valami orthodoxan liberális parlamenti reformmal csak az obstrukciót teszszük örökössé.

Ignotus.

Féltelek ...

— Francia dal. —

Féltelek én, szívem,
Mindentől a világon,
Féltem a hajadat,
Ha éri napsugár,
Még a szellőben is, amely nyomodba jár,
Csak az én versenytársam látom!
Cudar a lég, a mért tündéri
Ajkadat oly közelről éri,
Gyűlölöm a csipkét, a selymöt,
A mért gyöngédén átöllehet!
És ha sóhajtasz borusan,
— Én nem tudom, mért, nem tudom, mért —
Féltem a sóhajod,
Hogy tőlem elsuhan!

Martos Ferencz.

A BERZSENYI LEÁNYOK TIZENKÉT VŐLEGÉNYE.

(Tollrajzok a mai Budapestről.)

Irtta: AMBRUS ZOLTÁN.

VIII.

A napevő.

(Színhely: ismét a nagy szalón. A déli látogató megint: liptai Thürzóné. Elza hosszan várakoztat magára; végre megjelenik.)

ELZA: Bocsáss meg, kedves Pálma ...

PÁLMA (ijedten): Istenem, csak nem az ágyból keltél fel miattam?! ... Olyan zilált vagy! ...

ELZA: Dehogy! Már régen fenn vagyok és pompásan érzem magam ...

PÁLMA: Annál jobb, annál jobb ... bár tartok tőle, hogy csak meg akarsz nyugtatni. Hadd lássalak! Jesszusom, hisz nem is sápadt vagy, hanem zöld!

ELZA: Rosszul látsz, mert a szoba egy kicsit homályos. Ugy nézek ki mint máskor.

PÁLMA: Az igaz, hogy egy idő óta mindig igen rossz színben vagy! ... szinte megöregedtél. A multkor meg is kérdeztem Alfrédétől: »Mondja, mit csinál maga a menyasszonyával?! Hiszen nem lehet ráismerni!«

ELZA: Nagyon szép, édes Pálma, hogy ennyire *érdeklődöl*, de biztositalak ...

PÁLMA: Nem, nem, hiába beszélsz ... és én kétségbe vagyok esve, mert nem gondolhatok egyebet, mint, hogy ezt én okoztam, a fecsegésemmel és ezekkel az átkozott levelekkel ... Mondtam is a multkor Alfrédnek, hogy már keservesen megbántam, amit tettem ...

ELZA: Ez érdekes, hogy szépen megbeszéléd vele a különböző *démarche*-okat, amikkel azon fáradozol, hogy őt kontrakarirozd! ... És ő, mit szól mindezekhez ő? ... A mi közös barátunk, aki annyit diskurál veled a menyasz-

szonyáról és aki a menyasszonyának azt mondja rólad, hogy téged kár szabadlábon hagyni, mert köz- és önzéses őrült vagy? ...

PÁLMA: A kis kedves! ... Te, Elza, esküszöm neked, hogy a föld még nem hordott a hátán ilyen gazembert! Igen, eleinte azzal fenyegetőzött, hogy be fog csukadni az őrülte házába. De ez nem sült el, mert jól néznék ki, ha minden asszonyt be lehetne vinni a Svarczerhez, csak azért, mert nem jól él az urával! ... Aztán rám akart ijeszteni, hogy elárul a férjemnek, hogy elmond neki mindent ... és ő képes is erre, mert nincs az a nemtelenség, amire ne volna képes, ha két krajczár haszna van belőle ... De ez se hatott, mert jól tudja, hogy a férjemmel azt hitetem el, amit akarok és semmi szin alatt se fogja azt hinni, ami rá nézve kellemetlen ... Végre azt eszelte ki, hogy be fog mártani előttem és nekem a legnagyobb cinizmussal csak annyit mondott, hogy csak beszéljek bátran és ne felejtsek el semmit, mert jobb, ha a menyasszonya előre tisztában lesz mindennel s a házasság után nem pattanhat ki semmi, amit én már előbb nem szellőztettem ... Azt mondta: tulajdonképpen szolgálatot teszek neki és azóta arczátlan nyugalommal kérdezősködik, hogy micsoda eredményeket értem el a leleplezéseimmel ...

ELZA: *Au fond*, igazá van, mert jobb, ha idejekorán tisztázzuk az eszméket.

PÁLMA: Te még azt hiszed, hogy tisztázhatod őket?

ELZA: Miért ne?

PÁLMA: Előlvastad a leveleket?

ELZA: No, majd nem olvasom el az ilyen leveleket!

PÁLMA: Hát mit szólna vőlegényedhez?

ELZA: Édes istenem, úgy látszik, igazad volt és a mi közös barátunk csakugyan nem kifogástalan ember. De hát hol vannak a Lohengrinek?

PÁLMA: Mindössze ennyi a megjegyzésed?

ELZA: Miért simfeljek a vőlegényemre? Én simfeljek rá? Eleget simfelik a politikában és szomorú, hogy nem ok nélkül. De ha már benne vagyok a szószban, hát mit csináljak?

PÁLMA: Nem értelek. Mindezek után, trocz alledém, férjhez akarsz menni hozzá?! Ahhoz az emberhez, akit én ... megfizettem!

ELZA: Pardon, csak kölcsön adtál neki. Lehet, hogy soha se akarta visszafizetni, de csak kölcsönöket fogadott el. Ami igaz, az igaz. És lehetséges, hogy igazságtalanul ítéljük meg, amikor gyanúsítjuk, hogy soha se akart fizetni. Talán éppen azért kereste folyton a nagy partit, hogy az adósságait visszafizethesse. Nekem őszintén megmondta, hogy nem venne el, ha szegény leány volnék. Na hát a kölcsönt vissza fogja fizetni kamatostul, sőt a kamatok kamatjával, ha akarod. Ez a kimagyarázkodás egy kicsit kellemetlen ... rád nézve is ... mind a kettőnkre nézve ... de essünk túl rajta. Nem valami diszes história, az igaz. És én meglehetősen különösnek találom a világ berendezését, de úgy látszik, előfordul, hogy a vőlegénynek nem csak a jövőjét kell megvinnunk, hanem meg kell vásárolnunk, vissza kell vásárolnunk a múltját is ... ki kell őt váltani ... Ugy látszik előfordul, hogy a legjelesebb férfi is, ha másképpen nem lehet, egy darabig hitelbe élvezi

az életet, a pezsgőt, a kocsiszt, a cigányozást s a többit, aztán szívének trónjára beültet egy ártatlan leányt, aki készségesen ki fogja fizetni, amit a szivkirály előbb hitelbe élvezett, a pezsgő-kontót, a kocsitartozást, toute la lyre, s hálájának kifejezésébe bele fogja foglalni az összes, régebben szerepelt kisasszonyokat is ... Ez egy kicsit furcsa, hogy a menyasszonynak kell mindezekről gondoskodnia, visszamenőleg ... de, úgy látszik, a házasság, a maga cizkornyátlanságában, voltaképpen csak afféle konverzionális művelet ... az egyik fél kielégíti az összes apró hitelezőket, annak fejében, hogy a másik fél leköti magát ... és meg is esküszik rá, hogy ezentul csak egyfelé fogja fizetni a kamatokat ... Ez nem annyira vidám, mint inkább undorító, de éppen nem ritkaság ... A formák gondos betartásával, a valóságnak ügyes és szép felöltöztetésével gavalléroknál, grófoknál is előjön ... mondhatni: gang und gébe. Na hát én a világ rendjét nem fogom megváltoztatni ... és nem várom a Lohengrint, aki elvenne egy garas nélkül is ... mert meglehet, hogy ha lecseppenne az égből, az is mindjárt a brabanti uradalom után tudakozódnék ... hanem egyszerűen beleilleszkedem a társadalmi rendbe. Szóval, légy nyugodt, a mult ki lesz egyenlítő és ami téged illet, nem panaszkodhatol, mert a pénz nem vészett el, s neked a többi: a szebb emlékek, a vidám órák, a bókók, vagyis: a sziv zenéje, und so weiter, a holdvilág, a csalogány dala, mind ingyen maradt!

PÁLMA: Hallatlan leány vagy! Azért vágsz a fejemhez ilyen rettenetes szotizokat, mert meg akarlak menteni ettől a Schinderhannestól?! ... Nem értelek. Én a legnagyobb nyíltsággal szólok hozzád; megalázkodom előttem, s a mi ennél is több, elmondom neked a legszegénylethebb titkaimat, csak hogy megóvjalak egy nagy veszedelemtől. S te a helyett, hogy kiadnád az utját ennek a sviháknak, és nekem köszönetet mondanál, hogy megszabadítottalak tőle, cserében a jóakaratomért, malicziákkal felelsz, és azzal bünteted meg magadat, hogy juszt is férjhez mégy ahhoz, a kité nem szeretsz, és a ki nem méltó hozzád!

ELZA: Kedves Pálma, te szíves voltál elismerni, és valóban a legnagyobb nyíltsággal, hogy a jóakaratom nem egészen önzéstelen. Elmondta, hogy meg akarod tartani az emberedet, akárminők az erkölcsi fogyatkozásai. Nem méltó hozzád, de neked megfelelő ...

PÁLMA: Az más. Én szeretem ezt az embert, akár milyen kucséber ... De én asszony vagyok, és te ezt nem érted. Egy leány nem szerethet; egy leány csak álmodozhatik.

ELZA: Eh, kedves Pálma, te erre már nem emlékszel! ... annak, hogy te leány voltál, már jó ideje! ... De ne vitatkozzunk erről ... Annyi bizonyos, hogy egyelőre én se szándékozom lemondani róla ... Pedig elhiszem, hogy éppen nem az az ember, a kiről álmodozni lehet ... De úgy látszik, hogy ez nem határoz, és úgy látszik, hogy én is szeretem.

PÁLMA: Ezt beszéld el a Blaschkenének; az talán elhiszi. Az egész világ tudja, hogy mind a kettőtől távol van minden érzélgősség ... Alfréd soha se csinált titkot belőle, hogy csak a pénzért vesz el ... s a mult-

kor magad is elismerted, hogy csak rezonból méssz hozzá, mint olyan fiatal emberhez, a kinek nagy jövője van, a kinek az oldalán a legmagasabb körökbe s ott is vezető szerephez juthatsz... a mi ugyan nem igaz, de ez a gazember a legokosabb lányokkal is el tudja hitetni ezt a számárságot...

ELZA: A multkor is mondtam, hogy már kezdem szeretni...

PÁLMA: No, ha csak akkor fogtál hozzá!... Ami azóta történt, aligha tett valami nagyon szerelmessé...

ELZA: Ami azóta történt?... Nem, kedvesem, ez nem távolított el tőle, sőt ellenkezőleg. Meglehet, hogy igazán csak a belátás hozott össze bennünket... Belém disputálta, hogy ő rám nézve a képzelhető legjobb parti, s utoljára elhittem neki... Abban igazad van, hogy eleinte minden lelkesedés nélkül mentem bele a dologba... De a mióta akadályokat látok, drámai akadályokat, csunya akadályokat: kezdek makacsul ragaszkodni az eszméhez... Én már ilyen vagyok!... És hogy mindent elmondjak: azt hiszem, tulajdonképpen te vagy az, aki szorosabbra fűzted ezt a frigyét!

PÁLMA: Feláldozod magad, csak azért is?!... Egyedül azért, hogy elüsd a kezemről?!... Hogy akármilyen keveset ér, ne maradjon az enyém?!...

ELZA: Nem, kedves Pálma, erre a triumfusra nem vágyódom... egyáltalában nem ingerel, hogy veled, vagy akárkivel versenyezzem... egyszerűen nem törődöm másval, csak a magam érdekével... De ezt nem vagyok hajlandó feláldozni holmi szentimentális tekintetekből. És a mióta látom, hogy milyen makacsul ragaszkodol a vőlegényemhez: én is kezdek ragaszkodni hozzá, mert arra kell gondolnom: lám, lám, úgy látszik, vannak érdemei, a melyeket én még nem ismerem!...

PÁLMA: Furcsákat beszélsz összevissza, leány létedre! És mondhatom, hamarjában nem is tudom, hogy mit feleljek erre, mert hátha félreértettelek?!... Látod, kedvesem, én szerencsétlen asszony vagyok... rossz asszony, ha éppen úgy akarod... de leánykoromban inkább meghaltam volna, mint hogy ilyen aperszűket tegyek...

ELZA: Azóta, azt hiszem, egy kicsit bátrabb lettél... Különben megnyugtathatlak, mert csakugyan félreértettél. Ugy látszik, nagyon is asszonyosan gondolkozol... szóval nem akartam mondani semmi különöset. Ugy értettem, hogy végre is régebben és jobban ismered, mint én, és ha csak a rosszat mondod el róla, bizonyosan van benne sok kedvesség is, több, mint képzelem, mert különben nem szeretnéd.

PÁLMA: Pardon, de igazán nem tehetek róla, ha félreértettelek... Te adtad rá az okot, mert a nélkül, hogy ezt provokáltam volna, olyan nyíltan beszélünk, a mennyire ez... leányokkal... régebben nem volt szokásos... Leánykorom óta bátrabb lettem, a mint jól mondod... azt is mondhatnád, hogy elromlottam... de azért minduntalan meglepnek egy kicsit a mai leányok...

ELZA: Édes istenem, nyíltabban beszélünk, mert nem akarjuk eltitkolni, hogy kinyílt a szemünk!... Kinyílt és nem sűjtjük le, azzal a szándékkal, hogy letakarjuk vele a gondolatainkat... Azt hiszem, ez becsületesebb, mint

azoknak a lányoknak a hallgatása, akik csak azért hallgattak nagyokat, hogy asszonykorukban annál többet beszélhessenek... És ha már erről van szó, igazán nem értem, hogy min botránkoztál meg? Azon, hogy képmutatás nélkül beszélék? Bocsáss meg, de úgy tűnsz fel nekem, mint azok az ujságok, a melyek a vezércikkben lecsepülnek az erkölcstelenséget, a tárczában felháborodva tiltakoznak az ellen, hogy az írók és a művészek szóvá tegyék a bűnt, aztán a hírekben, a törvényszéki rovatban és a vegyesekben csupa erkölcstelenséget ujságnak, olyan szörnyűségeket, amelyek tulliczítják Párizst és az őserdőt, és végül, a kishirdetésekből, nyugodtan istápolják a feslettséget és a romlottságot. Azt követelik, édes Pálma, hogy szó se essék az erkölcstelenségről? Hogyan? Hát az erkölcstelenséget a magánéletetek számára akarjátok fenntartani?! Ez nektek szent tulajdonotok, és nekem még tudnom se szabad róla?!

PÁLMA: Egy kicsit visszaélsz a bizalmammal, de nem baj. Ezzel sokat könnyítesz a helyzetemen. Mert ha mindenről beszélhetek veled, és egyébről is: nem fogok elhallgatni előtted semmit!... Megkiméltelek volna ezektől a csunyaságoktól, de ha másképpen nem tudlak kigyógyítani...

ELZA: Kérlek, csak beszélj bátran! Sokkal többet már úgy se igen mondatsz...

PÁLMA: Tévedsz. Abból, amit eddig tudsz, csak az következik, hogy a vőlegényed eladó. Jól van, ez még nem olyan nagy dolog; hiszen ma már eladó majdnem minden és majdnem mindenki. De én bebizonyítom neked, hogy a vőlegényed nem olyan közönséges csibész, mint a többi; bandita és bandita között is van különbség. A te vőlegényed a legutolsó szortéból való, mert alávaló, mint egy istállószo!ga!

ELZA: Ah!

PÁLMA: Ez az ur tizennyolcz-husz éves korában olyan szegény, olyan rongyos és olyan szennyes volt, hogy ezt te el se tudod képzelni, mert azt hiszem, fogalmad sincsen róla, micsoda alakok szaladgálnak a kloákák körül...

ELZA: Nem, azon a tájékon nincs ismeretségem.

PÁLMA: Csak szindarabokban látni ilyen elzüllöttséget. Ha azt mondom, hogy kuglófból, hitelből és a vendéglőből való megugrásból élt, ezzel keveset mondok.

ELZA: Szépen kikeféledett azóta.

PÁLMA: Nos hát, ennek a skatulyából kivett urnak akkortájt igen rosszul ment. Hogy kabátot és könyvet lopott: ezt csak a mentségül hozom fel. Lopott, mert fázott, és lopott, mert művelődni akart; ez még szép tőle, és bizonyára imponálni fog neked, hogy a lopott könyvet, mielőtt eladta az antikvárusnak, előbb elolvasta...

ELZA: Elég sokra vitte, ha ilyen mélységből indult.

PÁLMA: Sokra vitte, de hogyan! Elmondom részletesen. Tehát nem csupán kuglófból, felirásból és bliccelésből élt, mert jó étvágya volt, hanem főképpen abból, hogy napot evett könyörületes, szegény embereknél. Tudod te, mi az, napot enni?

ELZA: Nem próbáltam, de sejtem. Azt hiszem, halottam is valamit erről a szokásról, abban az időben, a

mikor még nem másztunk fel az ugorkafára, s a jólétünk senkinek se okozott fejtöréseket.

PÁLMA: Szóval: ebédelni és vacsorálni jótékony embereknél szokott, a hétnek egyik napján itt, a másikon amott. Ezek a jótékony emberek maguk is szegény ördögök voltak, a kik egész nap a nyomorult kis üzletükben foglalatostkodtak. Így mindjárt a legelső állomásán könnyű volt a kosztját meghálálnia. Azzal hálálta meg, hogy elcsábította a szegény ördögök tizenhat esztendő leányát.

ELZA: Ne csábult volna el.

PÁLMA: Igen ridegen ítélsz. Hidd el, hogy azok közül, akiknek sokáig nem nyílik ki a szemök, igen sok leányt veszít el a tudatlanság, azt se tudják, hogyan. Nem lehet mindenki előre okos és előre kitanult. Elég az hozzá, a kétségbeesett szegény ördögök, mikor látták, hogy egy kis napevővel többen vannak, azt képzelték, hogy majd feleségül adják a lányukat ehhez a csirkefogóhoz, és hogy valami keresete legyen, kitaníttatják az egyetemen.

ELZA: Ugy hangzik, mint egy Zola-regény.

PÁLMA: A vége inkább Gorkijra emlékeztet. A napevő, a szegény emberek költségén, megtanulta a juriszprudenciát, leette róluk, amijök volt, s amikor elkészült, ott hagyott csapot, papot, napot, leányt és gyermeket.

ELZA: Hány százalékot engedsz ebből a történetből?

PÁLMA: Egy betűt sem. Mindez szóról szóra igaz, és ha Alfréd ur letagadja, be fogom neked bizonyítani.

ELZA: És aztán... mi történt a leánynyal?

PÁLMA: Ha jól emlékszem: meghalt.

ELZA: Hát a gyermek?

PÁLMA: Az csirkét fog valahol; persze soványabakat, mint az apja.

ELZA: Kedves Pálma! Ha te bebizonyítod nekem, hogy mindez szóról szóra igaz: akkor én a föld alól is előteremtem a kis napfiut, édes anyja leszek neki... Én mindenre képes vagyok, még az önzéstelenségre is...

PÁLMA: Ne siess úgy, mert nem tudod, hogy mire vállalkozol.

ELZA: Még egy napfiu fog előjönni?

PÁLMA: Annyi napfiu fog előjönni, hogy megsokalod. Ez az ur minden háznál egyforma pénzzel fizetett. Rendszer volt nála, hogy hálájának jeleivel be fogja népesíteni a világot, és valahányszor megette az utolsó kakast is, fityűlve állott tovább, mint Mantua hercege.

ELZA: A mit mesélsz, az már nem opera; inkább operette.

PÁLMA: Ahogy vesszük. Alfréd operettenek vette.

ELZA: Bizonyítékokat, kedvesem, bizonyítékokat!

PÁLMA: Képzelheted, hogy a bizonyítékokat nem hordom magamnál, és nem is olyan könnyű ezeket megszerezni, mert azok a szegény ördögök meglehetősen szerte-szóródtak a világba, már aki azóta el nem pusztult közülök... De meg fogom szerezni a bizonyítékokat, ha biztosítasz...

ELZA: Biztosítalak, hogy nem fáradsz hiába.

PÁLMA: Annál jobb. De, kérlek, kínáld meg egy pohár édességgel. Egészen elrekedtem.

ELZA: Kérlek. Kitűnő tokajival szolgálhatok... vagy inkább egy pohár curaçao-t?

PÁLMA: Akármit, csak öblítsük le ezt a sok csunyaságot.

ELZA: Kérlek szépen, azonnal. (Csönget.)

*

(Egy hónappal később. Ugyanott. Elza, ugyanabból az üveg tokajiból, most már Alfrédnek tölt.)

ALFRÉD: Hát ez nagy csalódás, Elza. Én szentül meg voltam győződve, hogy maga okosabb, mint Kant Immanuel.

ELZA: Nem, nem vagyok okosabb, mint Kant Immanuel. Vannak dolgok, amelyeket soha se fogok megérteni.

ALFRÉD: Mert az élet megkímélte attól, hogy megismerje a nyomoruságot, és ennek hatását az emberi szervezetre, vagy mondjuk: a lélekre. Azt azonban megérthetné... a fantáziájával, az értelmével és főképpen a szívével... hogy én ma már... ha egyébbel nem: az őszinteséggel, azzal, hogy megengedhetem magamnak ezt a fényűzést... fölötte állok a multamnak, és fölötte állok mindennek. Ez a mult kellemetlen; és én se szeretek rá gondolni. De nagyon alant kezdtem, és aki a mélységből túrja fel magát, arra bizony sok sár rátapad. Ez szomorú, de nincs másképpen; az elementáris hatalmakkal szemben mindenki féreg. Nem kellemetes visszaemlékezni rá, hogy nem volt más mód, felküzdeni magamat oda, ahol állok... amint hogy arra gondolni se kellemes, hogy miket éltem át, micsoda szennyvet kellett tünnöm, és micsoda nélkülözéseken kellett keresztülvergődnöm. De ez a mult már csak kellemetlen emlék; ez a mult már nem létezik. Akárki voltam, ma más ember vagyok. Hozzáférhetetlen, tekintélyes, nagystilű, rettegett, imponáló. A bűnös ember volt — nincs, amint hogy nem létezik többé az egykori. mosdatlan, fésületlen ember. Nyoma sincs rajtam ennek a régi embernek; tiszta vagyok, mint az arany, és korrekt, mert már jó ideje módomban van korrektnek lenni. És az emberek annak látnak, ami most vagyok; ami voltam: nem látszik meg, nincs többé, letörültem magamról. Ezt bizonyos önérzettel mondhatom el, mert minél nagyobb szennyből kerültem ki, annál nagyobb a pálya, amelyet befutottam... annál nagyobb az erő, melyet dokumentálok. Igaz, hogy kiáshatják a multamat, és turkálhatnak benne. Az ellenségeim ezt hébe-hóba meg is cselekszik, de én csak nevetek az erőködésükön. Ez a mult már kiszáradt; tehetetlen velem szemben, nem ránthat vissza a mélységbe. Az emberek legnagyobb része el se hiszi, amit ellenségeim beszélnek. Aki elhiszi, annál inkább fene legénynek tart. Vannak, akiknek jól esik, hogy egykor ronda ficzko voltam, de ezek is dühösen irigyelnek, félnak tőlem, és szeretnének a helyemben lenni; megölnének egy kanál vízben, de annak néznek, aki vagyok: zseniális és erős embernek. Ez a mult már nem akadályozhatja meg, hogy végig ne futhassam a kivételes tehetségemnek megfelelő kivételes carrière-t; nem állíthat meg utamon, nem hiusíthatja meg magasba törő terveimet, nem változtathat vissza azzá, aki már nem vagyok. Akárki voltam, ez már csak: történelem, mely félig szégyenemre, de félig dicsőségemre válik; akárki voltam, ma, holnap vagy holnapután az vagyok

akinek azelőtt csufoltak, aki akartam lenni, akivé kifejlődtem az egész világ akarata ellenére: egy magyar Disraeli.

ELZA: Igen, de még csak az a Disraeli, aki a *carrière*-ért eladta magát. És az eredeti, az csak egyszer, egyszerre adta el magát, egy törvényes feleségnek; nem sokszor, nem részletekben, nem egy idegennek, aki alkalom adtán előáll azzal, hogy egyszerűen megfizette...

ALFRÉD: Ha megbocsátja magát a tény, a »hogyan« már közömbös. A tény lehet dehonesztáló; de az, hogy milyen formák között történt, már nem számít. Mind a két esetet csak egyféleképpen lehet megítélni, sőt a körülmények inkább az eredeti rovására szólnak. Mert az nem volt kénytelen vele; mégis megtette.

ELZA: Ne vitatkozzunk erről; nem érdemes. A fő dolog az, hogy... eh, minek erről beszélni? Ugy se változtathatunk a dolgon.

ALFRÉD: Csak mondja! Akármilyen bántó, amit gondol, magától akceptálom.

ELZA: Tehát van egy dolog, amibe soha se tudnék belenyugodni. Abba, hogy sok szegény ember szaladgál a világban, aki a férjemnek enni adott, akinek ezt a férjem soha se tudta megszolgálni, akinek a férjem csak rosszszal fizetett!

ALFRÉD: Ez csakugyan komisz emlék. De ez a világrend. A magasabbrendű állatnak hány apró állatot kell megennie, csak azért, hogy az életét egy darabig meghosszabbíthassa! Hát még a nagy pályák! Csak holttesteken át haladhatunk előre.

ELZA: Tudom, hogy filozófiával mindent ki lehet menteni, mindent ki lehet magyarázni, mindent lehet igazolni. De ez a mindenre hajlékony, gummi-filozófia előttem nem filozófia, hanem disznóság. Ne haragudjék, Alfréd. Azért maga mégis imponál nekem. Talán azért, mert olyan szemtelenül elbizakodott!

Az ifjuság.

Az ifjuság nem több: egy pillanat
És továbbléte...

Csak addig tart, míg egyet fordulunk
A bálteremben,
Egy csipkefoszlányt míg megcsókolunk
Sovár ajakkal,
A míg szívünkbe csendül elhalón
Egy bánatos dal,
Míg egy elhullt virágnak illatát
Szívjuk be kéjjel,
A míg szemünkből könnyeket fakaszt
Egy nyári éjjel,
Csak addig, míg lelkünkből egy sóhaj
Száll önfeledten...

Az ifjuság nem több: egy pillanat,
És továbbléte.

Fehér Jenő.

A mysterium.

Irta: PER HALLSTRÖM.

»Aki valami hírt akar hallani a másvilágból, az május elsején este legyen a Carraja-hidnál, vagy a szomszédos szobornál.«

Ezt hirdette a hírnök sippal és dobbal Firenze szűk utcáin végig. A sip trillái fölhatoltak a háztetőkre, szétrobbantván ott a galambokat, a dobpergés pedig kiverte a visszhangot a pinczéből. Mindenki megállt, s abbahagyta napifoglalkozását, hogy a kikiáltót hallgassa.

Teleszívta az arczát és hatalmas mellkasát, hogy hangja annál erősebb legyen. Gyomrát kitolta, lábait szétvetette s maga is szemmeláthatólag örült, hogy hangja mint harsogott a levegőben. Az erőlködéstől véres erecskével befuttatott szemgolyójából kaján meglegedés sugárzott. Tetszik nektek jó emberek, ugy-e?

A nap egyenesen letűzött czifra kabátjára, s homlokán izzadságcseppek ragyogtak. Mikor bevégezte, néhány mókát mondott a körülállóknak, hogy gusztust csináljon nekik a történetdökhöz, s azután megint méltóságosan kiegyenesedett... »előre! indulj!«... éktelen sipolással és komikus dobolással a következő állomásra indult.

Egy diszes fölvonulásról volt szó a küszöbön álló tavaszi ünnepély alkalmából, ami szokatlanul pompásnak és sikerültnek ígérkezett. Mert a várost rendesen dúló pártviszály elült s annyi véres válság után teljes nyugalomban éltek a kibékült pártok. Az a lobogó, mit a hírnök magával hordozott, a San Priano negyed czéhzászlója volt, s mindenki tudta, hogy ez a negyed többet ad, mint amennyit ígér. Minden halandó lélekre nagyon csalogató volt az, hogy mit fognak hallani a másvilágról, s amaz estén ugyan kicsoda nem vágyakozott volna a Carraja-hidhoz, hogy meglássa mi történik ott? A többi városrészek lakói is igénybe voltak ugyan véve álarczos bálokkal és diszfölvonulásokkal s bizonyos daczos rivalitással viseltettek a san prianoi testvérek iránt, a kíváncsiság azonban végre is győzött s elhatározta mindenki, hogy május elsején okvetlenül szakít magának egy órácskát, hogy meglássa s megítélje, vajon megérdemelte-e a dolog az odafáradást, vagy pedig nem volt egyéb üres henczegésnél. Egész Firenze csak arról beszélt, s mikor a hírnök bevégezte a körutját, mikor sipja tele lett nedvvel, dobja megereszkedett, az ő hangja pedig megrekedt s halálos fáradtság fogta el, mégis mosolygott abban a boldog tudatban, hogy ama napon nem hiába ténykedett.

A czéh vezérférfiai felelősségük érzetében teljes buzgalommal igyekeztek. Mert nemcsak léha játékról és mulatságról volt szó, hanem komoly okulásról is.

Nyilvánvaló volt ugyanis, hogy a gonoszság és a bűn nagyon elharapódzott a városban, minden a romlás felé közeledett s a közállapot évről-évre tarthatatlanabb volt. Ezt úgy lehetett legjobban konstatálni, ha az ember az ifjúkori élményeit és emlékeit összehasonlította azzal, amit most látott maga körül, vagy ha az idősebb emberek beszélgetéseire figyelt. Egyetlen értelmes embernek sem jutott volna eszébe tagadni azt, hogy bizony a világ megvan áporodva, mint a sokáig állt bor, hogy a nap halványabban süt, a levegő télen hidegebb, a planéták járása fenyegetőbb, az emberek konokabbak a bűnben. S bár ennek mélységes oka a kikutathatatlan gondviselésnek volt a titka, azért senkisémet veheti magára azt a felelőséget, hogy ne nézzen orvosló szerek után, melyeket szintén a jóságos gondviselés nyújt az emberiségnek, s melyek bizonyára elengedők a baj orvoslására, ha helyesen és czélszerűen alkalmaztatnak.

A tulvilágot, az utolsó ítéletet és a büntetést min-

dig ismételni kellett, mindig lángolniuk kellett a vétkes fantázia borzalmaitól, hogy az ember megmentésére alkalmas eszközül szolgáljanak. A poklot minden borzalmaival egyetemben az Arno hidja mellett akarták bemutatni, ördögöknek és az alvilág gonosz szellemeinek öltözött férfiaknak pedig a bűnösöket kellett marcangolniuk. Mert olyan az emberi természet, hogy roppant gyönyörűségét leli az ilyen kegyetlen játékokban, melynek eredetijéről meg van győződve. Nagy titokzatossággal és nagy várakozással készültek e játékokra, mely szórakozásul, de egyszerűsége miatt üdvös intelmű volt szolgálendő. Hogy ez utóbbinak a hatását növeljék, az ünnepély rendezői egyetértve a város komoly előjáróival, nagy titokban oly programszámot készítettek elő, melylyel a játék komoly értelmét fokozni akarták. Oly titokban tartották ezt, hogy még csak sejtelve sem volt róla senkinek.

Május elseje ragyogó nappal és balzsamos, enyhe levegővel köszöntött be. A szőnyegek és a zászlók oly lankadtan lógtak le a házakról, mintha súly lett volna a végükbe varrva. A friss nyárfalombokat, melyek guirlandokba voltak fűzve s a falakra aggatva, a nap heve perzselni kezdé. Bármennyire szenvedett is azonban a lakosság a hőségtől, kíváncsisággal vegyes türelemmel nézte a látványosságot. Legelől jött az erény diadala, a szüzi szemérem kocsija, hátul a bekötött fejű Ámorról. Az erényt drága, de nyakig zárt ruhájú szüzek jelképezték. Azután jött a türelem, unalmas, hosszú arcokkal, a szelidség ölben összetett kezekkel, lesütött szemmel. A közönség majd kimeresztette a szemét s kezdetben nem gondolt semmit, később azonban gunyosra vált a hangulata. Ugy látszik, hogy a guny gyakoribb volt a városban, mint az erény. Mikor az okosság jött kettős arcával, melyek közül csak az egyik volt álarcz, mindenki gratulált neki, hogy legalább a másik arcának nem kellett izzadnia. Azután Charitas jött egy szívvvel a kezében. Azt mondták neki fűtüljön rá, a Reménytől pedig, mely fölfelé nézett s az ujját is föltartotta, azt kérdezték, hogy talán esőt kémlél.

A közönség, már unta s hazaszéledt volna, ha nem várta volna a Carraja-hidnál ígért titkokat s nem számított volna arra, hogy ha majd jön az est, az Arno felől hűvösebb áramlat fog lengedezni.

Igy jött el az est, anélkül azonban, hogy beváltotta volna a hozzá fűzött reményeket. Az Arno folyásával szemben, a halmoktól övezett láthatáron mintha felhők terjengtek volna az égen s mintha távoli moraj hallatszott volna, melyről azonban senkisé tudta megmondani, hogy mennydörgés-e. A levegő nyomott volt. Férfiak, asszonyok, gyermekek lassan bandukoltak a látványosság színhelye felé s a Santa Maria Novella még vakolatlan falai mellett mind sűrűbb tömegekben rajzoltak a hidhoz: szerelmes párok, melyek a tolongásban még jobban egymáshoz simulnak; halálos ellenségek, kik gyilkos tekintettel mérték egymást végig, mikor találkoztak; öregek, ifjak, szegények és gazdagok. S e fekete tömeg közt az Arno gyorsan szaladt a tenger felé.

Az utcát a part felé egy háromszögletű tér zárta be. Itt a szoroson hömpölygő tömeg kissé meglazult s föllélekzett. S ugyancsak itt hirtelen jókora darab villant elő az égből, melyen barna felhők száguldoztak nyugat felé, komor árnyékot vetve az Arno vizére. A hid alatt az Arno két partja fekete hullámzó tömeggel volt tele, mely szakasztott úgy hullámzott s meg-megszakadozott, mint a felhő a szél erejétől. Kisebb-nagyobb bárkák, csónakok csoportja volt ez, tele emberekkel.

A hosszú fahid meg-megrecsegett a tömeg sulya alatt; elől azonban, a látványosság színhelyén, teljes volt a csend. Ez a színhely hármassával-négyesével összeláncolt bárkákból állt, a nyílásuk végig bedeszakázva s e padló-

zaton nyílt sátrak és barlangok sorakoztak egymás mellé. E barlangokban játszódtak le a mysterium különféle jelenetei, vagyis a két halálos bűnnek a büntetését itt mutatták be hagyományos módon. A bűnöket félig meztelen alakok ábrázolták, kik torkuk szakadtából üvöltöttek; rémületükben ugráltak, táncoltak s igyekeztek a kínzások elől menekülni. Az ördögök nagyszerűen kicsinosították magukat, a koponyájukon kecske-, ökört-, számárfejet viselvé, mely állatoknak még nedves bőre lelógott a hátukon. Hiányosan fedett tagjaik barnára és feketére voltak mázolvva, szájukból irtózatot tüzes nyelv lógott s arcukon iszonyatot keltő álarczokat viseltek. A kínzóeszközök, csiptetők, korbácsok kissé túlnagyra sikerültek s ezeket a pokol fejedelmei nagyon is túlzott temperamentummal kezelték. Néhányan erkölcsstelen, durva mozdulatokkal igyekeztek komikumot kelteni, mások pedig annyira beleélték magukat szerepükbe, hogy ugyancsak kevés hiba volt, miszerint a mennykő nagy számszámokkal igazán kárt nem tettek a bűnösökben.

Félig nevetséges, félig borzalmas képe volt ez a pokol irtózatának s ennek megfelelőleg a közönség is épp ily vegyes érzelmekkel fogadta. Az első benyomás alatt a közönség ijedten a hid karfáiba kapaszkodott, vagy a szomszédja ruháját ragadta meg. A szemek kimeredtek, a nyakak előre nyultak s az ajkak tágra nyitak. A borzalmas látvány azt ordította mindenkinek a fülébe: »látod! te rád is ez vár, örökkön örökké!«

Ez a fajzat a maga erőszakos és egyszerű gondolatmenetével nem látott ebben semmi absurdumot. Nem pusztán üres szavak azok, hogy az ember a semmiből belép egy zavaros fényű világba, vakon tapogató jobbra-balra s végül belökik az örökké kavargó gyötrelembe. A paradicsom megköveteli a poklot, már csak ellensúlyul is, mert ketten együtt képezik az örök igazság mérlegének a karját. A föld és az ég pokol nélkül olyan, mint a kormány nélküli hajó. Ha elzárjuk a pokolba vezető lépcsőt, akkor üresen fog állni a Jákob lajtorjája is. Sőt az egész eget el lehetne hagyni, a földet el lehet képzelni laposnak és alacsonynak, a firmamentumot csillagtalannak, de pokol nélkül nem lehet elképzelni a világot.

Firenzének ez a mozgalmas, izgatott korszaka, mely rügyfakasztó tavaszi energiát rejtgetett a méhében, visszatükrözte úgy az égnek, mint a pokolnak a fényét. Az Apokalypsis vízióiban mindkét felől összecsapott a láng; az eretnekek vad fanatizmusában, San Francesco extázisában fékezhetlen erő nyilatkozott meg, mely egyformán képes volt szeretetre és gyűlöletre. Amit Firenze népe a Carraja-hid mellett látott, az már régóta ismerős volt az ő gondolatai és álmái előtt, egyéb, hogy most a testi szemléltetés révén közelebb esőnek tűnt föl.

De nem sokáig. Mert a tömeg ezekben a rémületes alakokban csakhamar fölismerte ezt a szabót; azt a takácsot, amazit a lakatost, akik vásárnaponként leányokkal szoktak évdőni, pityókásra szokták magukat inni s ezzel egyszerre meg volt törve a varázslat. A szegény halálos vétékben mindenki saját magára ismert, de nem többé borzalommal, hanem a groteszk túlzás nevetésre ingerlő érzésével. Ez meg ez vagyok én, de az életben nem így nézek ki. Szóval a látványosság azontúl már nem volt veszedelmes; vidám fölvonulássá, bohózzattá vedlett. A közönség jobban kezdett figyelni az immár ismerős alakok előadásának minden részletére, nevetett, kaczagott s élczek röpödtek a levegőben. A mysteriumot a teljes ellaposodás fenyegette s a borzadalomnak semmi nyoma sem lett volna, ha az ég nem terül el fölötte titokzatos komorsággal s nem tükröződik vissza az Arnónak fáklafénytől keresztül-kasul szántott hullámain.

Erre megszólalt valaki a bárkákról: Menjetez kissé előbbre jó emberek. Onnan kell ezt nézni!

S a tömeg a hid közepe felé tolongott.

Honnan ez a hirtelen változás, melyet mindenki érzett? Miért lett egyszerre akkora a csend s mi volt az a szaggatott kiáltás, mely később e csendből fölszállt s megfagyasztotta a vért?

A hidhoz közel egy nagy bárka vesztegelt. Olyan volt, mint a többi, ugyanazt a mimikát végezték ott, mint a többin: meztelen testek vonaglottak a fájdalomtól, korbácsok suhogtak s kénköves lángok égtek és a meztelen testeken vér folyt, igazi vér, mely valóságos kinzások alatt folyt.

A tömeg nyomban megértette. Ez itt már nem játék volt, itt már valóságos gonosztevőket ítéltek halálra, odaajándékozván testüket az ünnepélynek, mint ahogy füstölőszert szórnak a máglyára, hogy a levegőt tisztítsa meg a betegségekől. Sokat fölismertek közülök. Fanatikus, eretnekek valának, kik a lelkeknek romlást tanítottak, különben gyilkosok, kiket emberirtáson kaptak rajta.

E látvánnyal szemben teljesen elmosódott az a benyomás, hogy a többi, a kissé távolabb bemutatott mysterium csak játék. Amit a tömeg az imént látott, épp oly borzalmasnak tűnt föl előtte, mint az, ami ezen a külön bárkán történik. Minden ismét valóság lett s az Arno egész fölületét ismét a pokol foglalta el, mely az emberekre várakozott.

Mindenki megilletődött, magába mélyedt s küzdött a lelkiismeret furdalásaival. Ezt a látványt nem lehetett sokáig kitartani, az öntudat összerogyott a súlya alatt. Lent a bárkán egyre hangzott: »üssétek, üssétek, kinozzátok, égessétek! Semmi könyörület, semmi irgalom. Örökké! örökké!« De a bakók is belefáradtak lassanként a tikkasztó levegőben. S fölhangzott az áldozatok szava. A tömeg hirtelen elhallgatott s sóváran figyelt:

— Kegyelem! — ordíták a gyilkosok, akik a legborzalmasabb bűntényeket követték el... s hangjuk olyan volt, mint az ártatlan gyermeké: »öljete már meg bennünket, öljete meg.«

A halál kell nektek? Az már itt van. Már a karmai között tart. Simuljatok hozzá, rejsétek fejetekeket a mellére. No, édes-e a nyugalom, puha-e az ágy, búsás-e a tettetek jutalma? A halál, mely rátok vár, a gyötrelmek örökkévalósága.

Az áldozatok a rémülettől úgy meg voltak merevedve, mint a gyermek lázas fantáziájának a szörnyeitől. Mit mondtak nekik a bakók? Nem is tudták, nem is hallották. A tűznek fénye visszaverődött kifordult, tágra nyílt szemgolyójukon, halvány, kintől eltorzult vonásaikon.

De voltak ott mások is, eretnekek, kiket a gyűlölet még nagyobb kéjjel marcangolt, mint a gyilkosokat. Mert ezek a lelkeket akarták tévutra vezetni. Volt köztük egy, aki a legörületesebb, legveszedelmesebb szavakat szokta prédikálni. Tagadta az istent, tagadta magát a poklot. Én bennem, te benned, ő benne van az isten, az isteni, de nem az égben. Bennünk lakozik a szeretet hatalma. A gyűlölet nem egyéb, mint a szeretetnek árnyéka s az árnyék eltűnik, ha a szeretet lángja magasabbra csap... S nevetett hozzá.

— Nevetsz-e most is? — kérdezték tőle gunyosan a kinzói.

A tortura után úgy reszketett, mintha fázott volna. Körülnézett merev, szikrázó tekintettel s felelt nekik. Mindenki elhallgatott, hogy őt hallhassa.

— Ó ti emberek, ti vak emberfiak, nem volt igazam. A pokol rettenetes valóság. Itt van körülöttük, most és örökké. Semmi más nincs itt, csak a pokol. Itt ég a ti vad szívetekben, itt szikrázik tekintetetek gyűlöletében. Az a mi sorsunk, hogy kinozzunk és kinoztassunk örökké. Ujabbnál újabb máglyákat raknak, szívek porladnak el, a szél elviszi a fehér hamut, de a láng mindig ugyanaz marad.

A nép rémülve hallgatta s megértette. Vagy nem volt igaz, amit mondott? E látvánnyal szemben, ez érzelmekkel szemben ki mert volna kételkedni abban, hogy ez nincs így? Látszott mindenkinek a szemében, hogy ma roppant sokat tanultak. Hogy az élet gyűlölet. És hogy a halál gyűlölet. Mire való hát akkor az egész czél?

Közeltett immár a felelet erre a kérdésre. Mindenki hallotta s mindenkiben megfagyott a vér a villámként hirtelen jövő rémülettől. A forró, tikkasztó levegőben fűtült valami, talán a szél, ordított, hörgött a vihar, nekifeküdt a városnak, a hidnak és az Arno tükrének. Egész nap ott lógott a levegőben, vésztióslón, fenyegetően, feketén kiterpesztett szárnyakkal, melyekkel csak néha néha fodrozta meg az Arno vizét. Azután hirtelen kitört. A hidon állók és a parton vesztegelők rémülten menekültek a hid boltozatos ivezetei és árubodói alá, de már későn volt. A vihar földagasztotta a vizet, nekilódította a hid oszlopainak és deszkafalának s iszonyu útéseitől a hid összeomlott. A sötétségből úgy csapott föl az egetverő, rémült kiáltás, mint a villám s a hullámokban rokonok és ismeretlenek, jó barátok és ellenségek kavargottak kétségbeesett viaskodással.

A tömeg belekapaszkodott a hid roncsaiba, de ezek letörttek, mint a fa ágai a gyümölcs terhe alatt. Azután fölkapaszkodtak a bárkákra, hol a tüzet a záporosó eloltotta s úgy a hóhérokat, mint áldozataikat egyszerre elnémitotta. Mint ahogy egy zavaros álom mossa el a valóságot, úgy mosta el a megdagadt, vadul háborgó Arno a tükrén rendezett borzadalmakat, összekavarva mindent egy rettenetesen vergődő alaktalan tömeggé. Nem volt menekülés, nem volt sehol egy fény sugar, csak rémületes vak sötétség egy fénytelen, komor égnek az éjszakaijában.

Goldoltak-e vajjon valamit azok az emberek, akiket az örvény a mélységbe huzott? Fölfogták-e vajjon egy pillanatra a történeteket? Visszaemlékeztek-e arra a rémitő álomra, mely csak az imént ejtette hatalmába az érzékeiket? Érezték-e homlokukon az anyai kéz simogatását, mely minden zavaros álmot elhajt, minden tévuton járó vágyat helyes ösvényre kalauzol s minden nyugtalanságot eltüntet?

Senkisem gondolt semmit, nem tudott, nem érzett, nem látott semmit. Mikor másnap az Arnóból kihalászták az áldozatokat és hóhéraikat, a színészeket és a nézőket, a jókat és a gonoszokat, minden arczon azonegy kifejezés ült, minden vonás nyugalmasra simult.

Azt is nehéz lenne megmondani, hogy mit gondoltak és érezték az életbenmaradottak. Sirtak és imádkoztak isteneikhez oly szavakkal, melyeket szüleiktől és tanítóiktól tanultak, s azután is még nagyon sokáig megborzongatta őket a rettenetes éjszakának az emléke.

A léha fejek azonban, főképp azok, akik nem voltak jelen a nagy kataklizmánál s nem láttak semmit, tréfálkozva mondták:

— No azok, akik roppant kíváncsiak voltak hirt hallani a tulvilágról, ezt első kézből meghallották most, még pedig sokkal gyorsabban, semmint remélték.

És Giovanni Villani a maga krónikájában, mely oly száraz és megbízható, mint a kereskedőnek a számadókönyve, ezt az eseményt nagyon röviden, szintelenül jegyezte föl az 1304-ik esztendőben a Megváltó születése után.

Nem szabad teljesen kételkedni abban, ami látszólag természetfölötti. Az egyik kor astrologiája a jövődönék astronomiájává lesz.

Thom. B. Aldrich.

*

Ha szomorú vagy, imádkozzál; ha vigan vagy, énekelj.

Jak. V. 13.

Krónika II.

A kolleganő.

— jan. 22.

A liberális közvélemény véres odaadással tette magáévá a szegény orvosnők ügyét, akiket az orvoskaszinó nem akar tagokul befogadni. Hát ez micsoda elfogultság? Orvosok kaszinója az orvoskaszinó, vagy férfiak kaszinója? Diploma-e az orvosi diploma, vagy férfi-divatcikk? S végül: fölvilágosodottság és jog-e egyenlően kvalifikált emberek között a nem szempontjából különbséget tenni?

Én az orvoskaszinó határozatát a női tagok dolgában ugyancsak érdekesnek és bornirtnak tartom, de sem a felvilágosodottság, sem a liberálizmus kérdését nem kapcsolnám hozzá. Ha a kuriózum és a komolykodás ezt a dolgot be nem vette volna a napi sajtóba, hozzá sem szólanék. Mert az orvoskaszinó egyfoglalkozású urak privát társasága, társadalmi érintkezés helye és organuma, tehát azt vehet föl tagul, aki neki tetszik s ha valakit nem akar föl venni, akkor a nyilvánosságnak ahhoz semmi köze, mivelhogy a közérdeknek belőle semmi kára nincsen. De ha már közmegítélés témája lett s maguk a kaszinó urai sem kérdik: mi közük az uraknak a mi belső dolgunkhoz, hát egy kicsit én is körülnézegetem ezt a kérdést, mely minden tekintetben érdekes.

Nem annyira az orvosnők, mint inkább az orvos urak szempontjából. Mert az orvosról különös fogalmak vannak elterjedve. Az orvos a közfelfogás szerint a lángész mellett az egyetlen, aki nem nézi a nemet. A női szervezetet épp olyan rostokból és sejtekből állónak ismeri, mint a férfiet s amikor női beteget vizsgál, ez nála nem jár más szenzációval, mintha férfi-beteget vizsgálna. Az életben van ugyan felesége, olykor ideálja, tudunk léha, sőt kicsapongó orvosokról, de a nagy általánosság mégis mintegy közömbösítve van az erotikus ingerek dolgában.

Ha nem veszik rossz néven, ebben a jó és erkölcsös hirben részesíteném az orvosnőket is. Ők is tudnak anatómiát, ők is tanultak fiziológiát s végre ők is emberek nemcsak a szó gyarló, hanem a morális értelmében is. Már most az ember azt hinné, hogy éppen orvos és orvosnő férhet leginkább össze botrány és megbotránkoztatás nélkül, inkább, mint tisztviselő és gépirónő, akik niícsenek impregnálva pornografia és erotikaellenes természettudományossággal. És mégis: az összes pályákon, amelyre nők is léptek, a felek valahogyan megszokták a különbözőneműség állapotát s férfi és nő, különben érző szívvel és lüktető vérrrel normálisan végzi kenyérkereső munkáját, éppen az orvosok között szinte leküzdhetetlen az ellenséges indulat a szegény kolleganők ellen.

Nem éppen az orvoskaszinó reakzionárius határozata vall erre, hanem az orvosi gyakorlat folyamán is megnyilvánul ez az idegenkedés, mely sokszor határozott ellenségeskedésbe megy át. Klinikákon, kórházakban a

gyakorló orvosnő a legképtelenebb szekaturák között gyakorolja a türelem és a kénytelen meghunyászkodás erényét. S titokzatos félszavakkal, hol meg kitörő grombasággal sejtetik és állítják az orvos urak, hogy ahol a női kollega megjelent, ott az erkölcsnek befellegzett. Csofálatos körülmény! A medikus ifjuurak a piruló, erényben növekedő szüzek és az a komoly, tanuló és ideálisan előretörő leány a kisértő ördög, aki megejti a szegény erénykultuszos ifjuurakat.

Az orvoskaszinó urait is, úgy látszik, ez a félelme a férfierkölcsöknek vezeti nőellenes magatartásába. Igen okos és kipróbált szólamokkal is argumentáltak különben nem éppen elmaradt emberek: hogy a női kollega végezze a dolgát és aztán menjen haza a háztartása körébe, ne pedig a kaszinóba. Hogy a kaszinóba a doktor urak pihenni és teljes szabadságot élvezni mennek, nem pedig udvarolni és lovagiaskodni. A nő jelenléte bizonyos korlátokat szab a társalgásnak és viselkedésnek, a kaszinó pedig azért kaszinó, hogy mindenki otthon érezhesse magát. Szóval, mondaná Józsi: én disznózkodni akarok! Mivel pedig a kolleganőnek erre nincs hajlandósága, hát minek lábatlankodjék közöttünk?

Hát azt a momentumot döntőnek tekintem a kaszinói kérdésben s a női tagok ellen szavazóknak ez az argumentum teljes jogosságot ad. De ime, érdekes s a maga leplezetlenségében meglepő jelenség, hogy az orvos urak, akik erkölcsileg annyira érzékenyek a klinikai együttműködésnél, a kaszinójukban mennyire reklamálják és megóvják jogukat a trágár társalkodáshoz. Hivatásuk teljesítése közben s mikor arról van szó, hogy egy kollegájuk szoknyát visel, éppenséggel nem parancsol nekik az illem és lovagiasság több kiméleletet, több előzékenységet, de ha ez a kolleganő a társalgó-szobájukba lép, akkor rögtön észreveszik benne a gyöngédebb nemet. Az ördögbe is, hiszen ez a hölgy orvos, mint ti és abban különbözik a többi hölgytől, hogy egyet-mást jobban tud. És mégis: nem lehet előtte szabadon káromkodni.

Az orvosok, különösen az öregebbje, a szalónban is, a beteg ágyánál is szokott egy kicsit drasztikus lenni, s laikus, finom urihölgyek tréfás megbotránkozással utasítják rendre. A kolleganő, ha vágyik az ő privátársaságuk után, bizonyára lenne olyan liberális, mint a családi hölgy, ha pedig nagyobb az érzékenysége, hát akkor nem jár el a kaszinóba. De nem is a reális helyzet a döntő, hanem az orvosok fölfogása és érzülete. S ebből azt az egetverő új fölfedezést szűröm le, hogy az orvos szakasztott olyan ember, mint az ügyvéd, az író, a képviselő, vagy a zsák-hordó.

Ami lehet nagyon banális fölfedezés, mégis nagy a jelentősége és kevéssé megfontolt a ténye. Mert az orvos a hivatása ellen vét, ha nem kellő kocsonyás objektivitással lép a beteg ágya elé. A nő, aki megvizsgálásakor észrevenné, hogy az orvos betegséggkutató szeme mellett a férfikiváncsiság is kémlelődik, felháborodva utasítaná vissza az orvosi segítséget. Az orvos tehát hivatásánál fogva vagy valóban másfajta, erotika dolgában immunizált ember, vagy annak mutatja magát. A közfelfogás immunizálnak véli, mivel mindig annak látja, de az orvos-

kaszinó azt mondja, hogy elég volt egésznap komédiázni, este őszinték akarunk lenni.

Hát ez a megnyilatkozás a fontos az egész apró kaszinókérdésben s ebben követték el az erkölcsüket és szabadságukat féltő urak a nagy meggondolatlanságot. Papnak és orvosnak nem szabad őszintének lenni, a hivatása szent érdekében. Ez a hivatás poszt kíván, a poseból tehát nem szabad kiesni. Nagy baj volt, mikor a világ megtudta, hogy az augurok egymás között nevetnek, holott mindig olimpiai komolyságot láttak az arczán. És óriási baj lehet abból, ha a világ megtudja, hogy az orvosoknak van érzékük, sőt igen kényes érzékük az iránt, hogy miféle ruhában jár egy-egy organismus.

Nem az első áruló megnyilatkozás ez, de a legautentikusabb, mivel nézete testületileg dokumentálódott. A nagy konkurrenzia amúgy is kellemeteskedő szalonembert csinált az orvosból. Tánczolni, korcsolyázni, udvarolni a páciensekért s ezzel nagyon kompromittálják a komoly maszkot, melyet diagnóziscsináláskor föltesznek. Nagyon elszaporodott a háziorvos mint házibarát s nem veszem rossz néven, mert élni muszáj. S azt is értem, hogy minél több konzessziót kénytelenek tenni a privát embernek a hivatás gyakorlása közben, annál kegyesebbé és szigorubbá válik az erkölcsi felfogás, melyet hangoztatnak, nagyobb az erkölcsi mérték, melyet másokra alkalmaznak. De amikor mindezt értem, akkor mért nem értik ők is, hogy határozatukkal egy hivatásos titkot árultak el s ugyanakkor mért alkalmazzák a szigorú erkölcsiséget a szegény kolleganőre, aki voltaképpen a kedvükben jár, ha nem akar jobb lenni náluknál, akit azért nem akarnak befogadni, mert jobb a hírénel?

—r.

A tudomány jegyében.

A Napoleon-mithosz.

1904 a századik évforduló zománczával vonja be a XIX. század egyik legnagyobb eseményét: Nagy Napoleon trónralépését.

Száz esztendő már akkora távolság, hogy köde kioltja a kisebb fényforrásokat, a nagyobbaknak fényét pedig fantasztikus, irreális körvonalakra veti szét: misztikus, mitológikus fátyol borít az eseményekre és a hősökre.

Nem tudom, hogy a Lombroso-féle genie-elméletnek — amely szerint a lángelme nem egyéb, mint eltorzult agyvelő, — a titokzatos és megmagyarázhatatlan czafolata-e, vagy pedig csak az ember gyarlóságának és stilizáló mivoltának a bizonyítéka, hogy az igazán nagy ember körül csakhamar megterem a mithosz. Az igazi hősöket az utókor mindig kapcsolatba hozza az istenfogalommal, leginkább a pantheisztikus világnézet szerint valami természetű erő, vagy jelenség megszemélyesítőjének tekinti s a cselekedetei rendkívüliségét az emberfelettségével magyarázza.

Nagy Napoleont már a kortársai körülvették misztikus, szimbolikus jelentőségű dolgokkal, mitológiája már az életében megkezdődött. A nevéhez fűződő sok kabbala

közül egyike a legérdekesebbeknek és a legkevésbé ismerteknek ez az u. n. »mágikus háromszög«:

1. NAPOLEON
2. APOLEON
3. POLEON
4. OLEON
5. LEON
6. EON
7. ON
8. N

Ha ennek a háromszögnek a sorait az 1., 7., 5., 4., 2., 6., 3. sorrendjében összerakjuk, ez jön ki: Napoleon on leon oleon, apoleon eon poleon, — ami hibátlan görög mondat s ez az értelme: Napoleon oroszánja volt a népeknek s feldulta városaikat.

De a Herodotosza Napoleonnak csak a halála után született meg. A múlt század negyvenes éveiben élt Perez Abbé, aki rendszerbe foglalta a császár mitológiáját s valóságosan megdöbbenő logikával és világossággal bizonyította, hogy Napoleon nem volt más, mint Apollónak, a napistennek újból való megtestesülése, az Új Apolló.

Ezt bizonyítja úgy a vezetékneve, mint a keresztnéve. Ez utóbbi nem egyéb, mint a görög Neo-Apolleon (új Apolló-istenség) szónak az összevonása, míg vezetékneve nyilván a nappalt jelenti. A nap ugyanis két részből áll: a jó részből (olaszul buona parte), amely a nappal, s a rossz részből (mala parte), amely az éjszaka. Tudjuk, hogy a Bonaparték neve eredetileg csakugyan Buona-parté volt.

Napoleonnak minden családi vonatkozása is beleillik a Nap mitológiájába. Anyjának, Ramolini Leticiának a keresztnéve izgazságot, örömet jelent. Minden nép hitregéjében ez a neve a napot szülő hajnalnak. Negyedmagával volt fitestvér Napoleon, mindegyikük az esztendő egy-egy szakát jelenti; ő maga a nyár, amikor a nap császári fényvel diadalmaskodik. Két testvéréből király lett, ezek az ősz és a tavasz, amikor a nap még hatalmas ugyan, de fénye mégis csökkentebb. Legifjabb testvérenek ez volt a címe: Canino hercege. A caninus szó, amely egy gyökből ered a candidus-szal, az ó-latin nyelvben annyit jelentett: fehérén csillogó. Vajon lehet-e szebb, mitológikusabb nevet adni ennél a télnek?

Napoleon története pontról-pontra megegyezik a nap életével. Mint első konzul és mint császár összesen tizenkét esztendeig volt Franciaország ura: ez a napév tizenkét hónapját jelenti. A tengerből merült fel, Korzikán, mint a nap s a tengerbe süllyedt alá, Elbán, Szent-Ilonán, mint a nap.

Délen, ahol a nap ereje hatalmas, mindig diadalmaskodott, Egyiptomban, Olaszországban vereség nem érte, de elhagyta a szerencséje északon, a Berezinánál, Waterloonál, ahol a nap hatalma is megtörik.

Még a »száz nap«-nak is megvan az analógiája a nap életében. Amikor nyári alkonyatot nézünk, egyszerre azt vesszük észre, hogy a lángoló, sziporkázó tűzgomolyag, amint odaért a szemhatár peremének, egyszerre vörösfényű, erősen körülhatárolt gömbbé lesz, amely lassan csuszik alá. Ez a vörös gömb az ugynevezett napfantóm; nem a nap maga többé, csak a képe, amely a lég tükröződésének a szárnyán még egyszer visszatér tengeren túlról.

Ilyen volt a Napoleon visszatérése Elba-szigetéről, ilyen fantóm a száznapos uralkodás, amelyet azután az igazi alkonyat követett Szent-Ilonán.

Ezek a Napoleon-mithoszok a legmeglepőbb, legfrappánsabb adatai. De nem kevésbé érdekesek azok a részei sem, amelyekben Perez valóságos statisztikai kimu-

tatásokat ad egyes pogány-vallások napisteneiről s ezeket az adatokat hasonlítja össze a Napoleon családja tagjainak a számával, csataival, élete korával s a többivel. Az egybehangzás itt olyan bámulatos, hogy az olvasó szinte kábultan teszi le a könyvet s nem tudja, azt higgye-e, hogy Napoleon csakugyan sohasem élt a világon, vagy pedig azt, hogy valóban mitológiai hős, a nap megtestesülése volt.

Száz esztendő nagy távolság, köde a nagyok fényét fantasztikus, irreális körvonalakra veti szét, misztikus, mitológikus fátyolt borít az eseményekre és a hősökre. De Napoleont már harmincz esztendővel a halála után besorozta a hitregés hősök közé az emberi képzelem. Nem annak a tanúsága-e ez, hogy óriás voltában háromszorta távolabb állt tőlünk a többinél, hogy felhők közé érő alakja háromszoros gyorsasággal tünt el oda, ahol már csak fantáziánk szeme képes utolérni.

Cholnoky Viktor.

Krónika III.

A Takács-eset.

— Az ügy jelentőségéhez mért enciklopedikus tanulmány. —

(Vázlata egy lizenhatköteles lexikonnak)

Alszeghy Kálmán a m. kir. opera főrendezője, szül. Budapesten 1860 nov. 25-én. Középiskoláit Budapesten végezte, majd belépett a cs. és kir. közös hadseregbe, amelyből mint főhadnagy vonult a tartalékba. Ekkor vidéken, majd Budapesten, a m. kir. operaháznál lett rendező. Életének egyik fontos napja 1904 jan. 17-ike, amikor Takács Mihály neki küldte a *Toscáról* való lemondását. Alszeghy azonnal Takács lakására ment, de a művész nem találta honn s így az előadás elmaradt.

Beck Vilmos, baritonista, a m. kir. operaház tagja, szül. 1868 Budapesten. Tanulmányait Budapesten, Münchenben és Párisban végezte, majd külföldön működve, a m. kir. operaház kötelékébe lépett. Beck tudvalevőleg — Budapesten az ilyesmit minden gyerek tudja — szintén betanulta báró Scarpia szerepét, azonban még zenekari próbát nem tartott belőle s így nem ugorhatott be Takács helyett.

Csavar, archimedesi csavar. Vízemelésre használt eszköz, egy faorsóból és faköpenyből áll, és ezek közt 2—3 csigaalakban tekerődő csatorna van, amelyeken erős forgatás mellett a víz fölfelé halad. Archimedes mondta aztán, hogy mutassatok egy pontot — kai tán gán kinászó. Ez a pont, amelyből az egész világot ki lehet sarkaiból forgatni, a mindeneket érdeklő színházi pörpatvar.

Drexler Béla vendéglős, szül. 1860 okt. 1. Miután mint borfiu és pinczér bő tanulmányozásra tett szert, vendéglőt nyitott a Várház-köruton, majd az Andrassy-uton, szemben az operával. Itt vacsorált Takács, s az emeleti ablakból nézte azt a zürzavart, melyet lemondása a Dalszínházban okozott. E helyet emléktáblával fogják megjelölni, melyre ez lesz írva: »Itt tartózkodott Takács Mihály 1894 jan. 17-én. Béke velünk!«

Epiphania vizkereszt, még pedig görög vizkereszt. Ezen a napon történt a nevezetes operaházi eset.

Futótűz egyike a legelterjedtebb germanizmusoknak, e szó ugyanis merőben szolgál fordítása a német *Lauf-feuern*nek. Azután a Takács-Alszeghy eset mégis futótűzként terjedt el a városban s vasárnap este nyolcz óraker már mindenki tudta Budapesten, hogy a *Tosca* almaradt.

Gérokk (gehrock) volt Alszeghy Kálmánon ama nevezetes napon, mikor Takács is, Anthes is sikerült double-eventként az előadást lemondották. A nevezetes gérokkot a Britti Muzeum szerezte meg; másolata az Eszterházy-képtárba kerül.

Hany Istók a hansági csodagyermek, akinek testét halpikkely fedi s aki füvet eszik, az egyetlen ember Magyarországon, aki nem ismeri Pichler, Kárpát és Szemeré urakat, a m. kir. operaház nagyérdemű tagjait.

Jour (francz. zsúr) az a nap, melyen vendégeket szoktunk fogadni. A vasárnapi jourok témája kizárólag az a nagyfontosságú esemény volt, mely a Dalszínházban lezajlott.

Kimerültség az idegességnek (nervositás, neuraszténia) egyik fajtája. Erről panaszkodott tudvalevőleg Takács Mihály.

Lapok, ujságok, lásd: napilapok.

Máder Rezső a m. kir. operaház igazgatója, szül. 1858 jul 2. Bécsben. Ugyanott tanult s korepetitor volt a bécsi operaháznál, honnét Budapestre kerülve, a m. kir. operaháznak karmestere, majd igazgatója lett. Máder a kérdéses napon nem volt Budapesten, hanem Münchenben. (Hotel Terminus.)

Napilap Budapesten ez idő szerint 18 van. Mind a 18 méltón foglalkozott a nevezetes esettel, melynek kolumnákat áldoztak. A magyar sajtótól ezt méltán lehet várni, hiszen a művésszel élénken rokonszenvezik. Ha Körösmezei ur Leányfalura rándul ki, erről másnap az összes lapok színes és terjedelmes tudósításokat hoznak s nemkülönben méltányolni tudják azt, ha Latabár ur új télikabátot vett magának.

Puccini a szerzője a *Toscának*.

Quentzernél vásárolja Alszeghy Kálmán a kalapjait.

Református püspökké választották ugyancsak vasárnapon Baksay Sándort. (Van-e, ki e nevet ösmeri?) A püspökválasztásról igen objektív, nyolcz sor terjedelmű tudósítást közöltek a lapok. A Takács-eset mindent háttérbe szorított.

Scarpia bárót kellett volna a lemondott baritonistának ábrázolni. Scarpia báró 1800-ban Róma rendőrfőnöke volt s kegyetlenségéről volt ismeretes.

Toten (die) reiten schnell. (A tótok gyorsan lovalognak.) Idézet a *Leonóra* című balladából. Mély igazságát mutatja, hogy Angelotti szerepét vasárnap Broulik akarta átvenni, akinek annak idején épp ilyen szerződészegési esete volt.

Uránia az egyetlen színház, ahol művészek nem lévén, a színészek nem is mondhatnak le. Nem is megy a kutya se az Urániába.

Wo Tauben sind, da fliegen Tauben zu. Vasárnap nemcsak Takács, de Anthes is lemondott. Anthes (szül.

Góthában 1855 decz. 2.) azonban időközben visszavonta lemondását. Erre vonatkozó levelét a Tudományos Akadémia Takács-szobájában őrzik.

Záradéku pedig: ügyvéd, orvos, mérnök, kereskedő, író fogd a szerszámaidat, a tollat, a papirost, a kódexet, a lázmérőt és a körzőt, akaszd egy szögre és sajnáld le őket, Emlékezetedbe pedig vésd bele, hogy egy unczia kappanhang többet nyom egy tonna tudománynál s nem ordíthatsz olyan nagyot, hogy érdekesebben tudjál beszélni, mint egy berekedt baritonista.

Syrion.

Költők.

Vannak poéták, akik soh'sem írnak
Csak a szívében élnek költemények
Valami nagy gyász, nagy bú érte őket
S azóta lettek költökké szegények!

Az ábrándoknak épp oly álmodói
Rajongás őket éppen úgy hevíti
És éppen olyan szomoruk, borongók,
Mint azok, akik verset tudnak írni.

Juhász Gyula.

Tornai Gyula.

Kelet az irodalomban lejárta magát Lalla Roukh-kal meg a Jókai arab novelláival; a festészetben ma is szimpáthiával fordulunk felé. A Kelet maga a festői ambíció: a tompitatlan fény, a tüzelő színek, amelyekbe aranyat tölt a nap, márvány-mozaikok, égő szőnyegek, arabeszkkel teleirt falak. Ott élnek a tiszta színek és az eleven fény, amiket nem koptatott meg a város köde s a későn kelő nyugati nap sápadtsága. Tornait is a színek hívták magukhoz, a füstös-fehér elefántcsont, az agave pirosá, a bársonyos-barna emberi bőr és a selymes ég. A színek mellett csak a rajz vonzza magához a szemét, a színek határai, a körvonalak finomsága. Az anyag realitásával, hogy valami sikos, merev kőből való-e vagy szálas csontból, kevesebbet törődik. A szintől nem tudja levenni a szemét az anatomia és a structura sem. Nem ösztökéli ecsetjét a távoli színek összeszűrődése, a félhomály, a közelebb és távolabb sok raffinált cselfogása. A lelkét lebüvölik a fény játéka, akár márvány veri vissza, akár emberi test. Egész festői ambícióját leköti a fény meg a színek orgiája.

A színnek ez a keleties kultusza ül ünnepét abban a teremben is, ahol az atelier berendezését állította ki. Hogy a gazdájok megválják ezektől a selymektől, réztálatoktól, gyöngyházzal berakott puskáktól, annak megint csak a Kelet az oka. Tornai azért adja el a holmiját, mert utra kél a világ körül, megy a fény és a színek után, új impressziókat akar szerézni, új képeket festeni. Vajjon mi lesz belőle ott, ahol Pierre Louys is festővé lett?

V.

INNEN-ONNAN.

△ **A plakát.** Lengyel Zoltánt itéletileg kiplakatirozzák a kerületben. Hadd szégyelje magát, mert hogy nem engedelmessékedék az elnöknek. Azt mondják, hogy ez drákói szigorúság s az elnökök csak félve nyulnak e rettentő megtorláshoz. Nem is alkalmazták 1867 óta s Lengyel Zoltán meg Percel Dezső a plakatirozás elsősége. Én úgy látom azonban, hogy ez nem szigorúság, hanem tékozlás. A plakát pénzbe kerül s nem bizonyos, hogy aki elolvassa, felháborodik is Lengyel Zoltán engedetlenségén. Még érteném, ha az ő kerülete kivételével az egész országban plakatiroznák ki a rosszaságát, mert ott nem ismerik s így felháborodnának rajta. Ám, az egész országban épp az ő kerülete az egyetlen, mely bizalmával és szimpátiájával tünteti ki az antipatikus honatyát s akik ott megállanak a plakát előtt, gyönyörűséggel csóválják fejüket: milyen helyre legény az a mi Zoltánunk, még az elnök sem bir vele!

* * *

ő **Regény.** Megint egy főhercegi regényről van szó, egy főhercegéről, aki elkövette azt, amit a főhercegek újabb időben nagy előszeretettel cselekednek: belészeretett egy polgárleányba. Uj a regényben az, hogy a leányka nem színésznő, nem is virágáros leány, uri leány, egy professzor gyermeke és uj az, hogy a regény nem végződik se házassággal, se skandalummal. Ezek közül az egyik is, a másik is a »demokrácia diadalát« szokta jelenteni: elmaradván tehát, ez a demokrácia alkalmasint gyászfátyolt ölt, amire van is oka. Nincs kilátás a szenzáció megfiadására »főhercegből — polgáremberre« szökésre, pikantériákra, hitelezők jelentkezésére, ez a regény ugylátszik, nem fog végződni se a hidegvizgyógyintézetben, se az orfeumban. A legarisztokratább módon végződik, a legzártabb körben, a szívek kamaráiban, a hová be nem léphet semmiféle riporter, hogy a fejleményeket onnan kihozza és alczimes cikkekben a közönségnek feltáralja. Ebben az afférben nem győzött a szerelem, az ugynevezett szív joga, az ugynevezett egyenlőség, az ember-ember elve és mégis... mintha mindaz, ami megbukott, győzött volna ebben a harcban, a felek oly diadalmasan állanak az erkölcs és a figyelő érzés ítélőszéke előtt. Sőt, nekem legalább az az érzésem: mintha az emberi egyenlőség igaz valósága a sok között még egy afférben se aratott volna olyan igaz győzelmet, mint ebben. Mert, akik közönséges emberek vagyunk, tudnunk kell, hogy nincs egyenlőség, csak a sorsok hasonlósága van a körülmények erejének egyformán való érvényesülésében. Lemondani inkább polgári virtus, mint le nem mondani, ha a le nem mondás, olyan emberek részéről, akiknek van miről, lemondás árán történik is. Hasonló természetű esetek, mint Ferdinánd Károly főhercege és Czuber Emiliáé, előfordulnak a polgári életben is és ha a legfájdalmasabb lemondásra való férfias erély vele egyenértékű önérzettel és női büszkeséggel kerül szembe, ezek is szakasztott így szoktak végződni. Ha a szerelmes főherceg le tudott mondani arról, hogy feleségül vegye a leányt, akit szeret: ez erő forrása nem lehetett semmiféle más főherceg, se familia, hanem csakis a leány, aki tud olyan büszkén, tisztán és mélyen szeretni, hogy a szerelme boldogságáért nem fogad el áldozatot, nem akar odamenni, ahol szívesen nem látnák és nem engedi, hogy a kié a szíve, az magát érte lefokozza. Semmiben sincs igazabb egyenlőség, mint a szenvedésben: ime itt egyért és egyformán szenved két ember és e mellett mindenki megmarad annak, aki volt, holott meghozták egymásért a legnagyobb áldozatot, amit embertől kívánni lehet. Az én demokrata lelkemnek a demokratságnak ez a csatavesztése kedvesebb, mint azok a diadalai, amelyek a hőseiket a boldogságba, az orfeumba vagy a szanatóriumba kergették.

△ **Színházvizsgálat.** A színházvizsgáló-bizottság sorra veszi a színházakat és mindenütt talál hibákat, miket okvetlenül helyre kell hozni és olyanokat, miket az intézetre való tekintetből sem kell okvetlenül észrevenni. Ha az egyik színháznál azt találják, hogy csillárja bármely pillanatban leszakadhat, akkor egy jó ember rögtön kiszámítja, hogy e hiba helyre-ütése biztos huszezer korona költség, míg a csillár leszakadása csak bekövetkezhetik, de nem bizonyos, hogy bekövetkezik. Tehát tekintettel a sanyaru pénzügyi helyzetre, az imminens veszedelem függőben tartatik. S érdekes, hogy a sajtó, míg általánosságról van szó, nagyon helyesli a színházvizsgálatot, de mihelyst egyes színházokról szól, rögtön megoszlanak a vélemények. Az egyik nagyon tűzveszélyesnek tartja a Népszínházat, de nem érti, mit akarnak a szegény Nemzeti Színháztól. A másik szinte kárörvendve mutat rá a Magyar Színházra, mint embercsapdára, de magából kikelve védi a Király-színház kitűnő berendezését. Szimpatihák és antipathiak rajozzák körül a tűzveszedelmet és ki tudja? szimpatihák és antipathiak döntik majd el, hogy melyik színházban nem szabad s melyikben muszáj odaégnie a közönségnek?

* * *

ö **Freund Dezső.** Egy biztosító társaság direktora volt és mindenek között azokat az embereket szerette a legjobban, akiknek a lehető legkevesebb fogékonyáguk van a polgári óvatosság czirkumspektusos intézménye, a biztosítás iránt. Akik sohase biztosítanak semmit, legfőlebb azt, hogy ne is legyen mit biztosítaniuk soha. Az igazgató urak ritkán bohémek, a bohémek ritkán lesznek igazgató urakká, ő volt mindakettő egyszerre és pedig huzamosan, őszinte és szolid alapon: éppen olyan komoly és lelkiismeretes direktor, mint amilyen igazvérű és gyermeklelkű bohém. Ha ez filozofia volt nála, akkor ő volt a legnemesebb, a legemberségesebb filozofus a bölcsek között. Azokat, akiknek a lelkében megvolt a holnap és az esetlegesség iránt való érzék matériaia, megnyugtatta egy kötvénnyel, azoknak, akiknek az ilyesmi iránt nincs fogékonyáguk, odaadta a szívét. Ha már nincs rá mód, hogy a jövőjüket biztosíttatni lehessen velük, mert ezek mást, mint mát nem ismernek, legyén legalább ez a ma olyan vidám és gondtalan, amilyen csak lehet. Azok közül a ritka emberek közül való volt, akik nagyon tudják tisztelni a gondtalanságot és roppantul tudnak örülni az öröme, amit ők okoztak. Most, hogy meghalt, nemcsak a büro siratja, hanem a sátoralja is és bánatosan viszi az első koszorut annak a derék, jó embernek, aki tömérdek koszorúval szolgált mosolygó arczzal neki.

* * *

ö **A káromkodás.** A hadsereg felé most a reformok szele fujdogál. Az első reform már jelentkezett is. Reformálják egyelőre — a káromkodást. Pitreich miniszter ő excellenciája kiadta a rendeletet, amely a káromkodás szabad mezejéből tilosra hasítja a nemzetiségre és a felekezetre vonatkozó véleménynyilvánításokat. Ezzel a tilalommal mindenesetre egy nagyon tekintélyes rész esik el a pöndörítmények tömegéből, aminek a kipótlása nem kis munkájába fog kerülni a káplári fantáziának és fogalmazó készségnek. Ennek pedig úgy is van dolga elég. A rendelet tehát ebben a tekintetben hiányos, mert a meglévő készleten csorbát üt és a fogyatéék pótlásáról nem gondoskodik. Egyes területeket fölád és nem mutatja meg az irányt, amelyben kárpótlást lehet keresni. Mert vagy szükséges a káromkodás a »harczászatban« vagy nem szükséges. Ha nem szükséges, akkor egyszerűen be lehet tiltani, akár felekezetre vagy nemzetiségre való ropogós utalás, akár nem. Ha meg szükséges, akkor nem illik distingválni olyanképpen, hogy a szabadságát szűk családi körre: apára, anyára, nagyapára, keresztanyára korlátozzák. Mert a felekezeti és nemzetiségi tilalom után egyedüli anyagnak ez az atyafiság marad nem-

zetiségi és felekezeti különbség nélkül. Minden jelző, amely ez előtt konfesszió és náció mellé gyöngyözött, most ezeket fogja beharmatozni. Vajjon a hadügyminiszteri rang felekezet vagy nemzetiség-e? Ha egyik se, úgy ajánljuk a tapintatos káromkodásra kényszerített káplár urak szives figyelmébe.

* * *

ö **A férj védelme.** Megtörtént a minap, hogy egy ugynevezett gavallér egyszerűen pofoncsördített egy férjet, aki elkövette azt a köteles kellemetlenséget, hogy neki hódító kísérletezése közben — alkalmatlankodott. Bizonyos, hogy ilyen eset nem ez alkalommal történt először és egy csöppet se valószínűtlen, hogy megismétlődhettek még igen sokszor ezután is. Arra azonban kiválóan alkalmas a dolog, hogy fölvesse egy kérdést, amelyen még nem igen törték az emberek a fejüket: a férj védelmének a kérdését. És pedig nem olyan esetben, mikor a férj nincs jelen, ez az asszony dolga, hanem olyanban, mikor jelen van. Igaz, hogy a férj az ugynevezett *erős nem*-hez tartozik, ez a meghatározás azonban roppant mód tágkörű. Olyan tág, hogy a *még erősebb nem* is a legnagyobb kényelemmel elfér benne. Az pedig sehol sincs megírva, hogy az erős nemből mindig a férj tartozék a még erősebb nemhez és ne az ugynevezett gavallér. A megsugdosott asszony segítségül hívhatja az urát, de kit hívjon segítségül a megjelent férj, mikor már megkapta a pofont? A lovagot senki se kötelezheti arra, hogy gyöngébb legyen, mint a férj és a férjet senkise biztosíthatja arról, hogy izmosabb legyen, mint a felesége körül ólálkodó lovag. Ime a védtelen férfi problémája, amelyet annál nehezebb megoldani, mert elvégre a férfi is férfi, aki nem szivesen hagyja megbolygatni egy maga mellé vett ttorral a feleségének azt az illuzióját, hogy ő is van olyan legény, mint más. Hogy egy másik lovagot hívjon esetleg segítségül, ez megint kényes és dubiózus ügy, mert neki már az az egy lovag se kevés és a *Lovag numero kettőről* se egészen bizonyos, hogy olyan ideális lélek-é, aki tisztán a férj szép szeméért kaparta ki a tüzből a *Lovag numero egyet*. A menyecskeknek ugyanis rendszeren szebb szemük van, mint a férjeiknek.

SZÍNHÁZ.

A magyar szerzők.

Mult heti ily czimű cikkünkre Berczik Árpádtól, a régi drámaírói gárda eme jelesétől a következő választ vettük:

Jaj neked Alháma! Jaj nekünk magyar szinpadiszerzőknek? Még meg se kezdte működését kis egyesületünk, máris port ver föl és rajtunk is elverik a port! Dr. Sebestyén Károly ur is megtisztel egy kis porolással, hogy valamiképp el ne bizzuk magunkat.

A *Hét* mindig lovagias volt s ha porondját megnyitotta vitézi tornára, támadónak, védekezőnek egyaránt helyt szokott adni. Kivált mikor látja, hogy annak a tornának értékesb, magasb, jelentősebb háttere van. Erre számított. Kiss József lapjában.

Hogy mi mért alakultunk meg s vajjon ösztövr anyagi érdekeink eléggé megokolják-e az összeállítás szükségességét, hogy nincsenek-e olyan erkölcsi érdekek is, melyek miatt érdemes volt a hazai feleszámú egyesületeket egygyel megszaporítani, azt itt nem vitatom.

Akár mért állunk össze, semmiképp sem azért, hogy rossz darabokat sózzunk az igazgatókra és közönségre s azt követeljük, hogy »csupa hazafiságból« megélvezzék.

Pedig Sebestyén ur abban a nagy tévedésben leledzik, hogy minket ez a szent czél vezetett. Aminthogy más vezércsillag nem is fényeskedhetett utunkon, hiszen

mi magyar színpadi kontárok mást mint rossz darabokat nem is tudunk nemzeni. Ennélfogva a magyar színi-irodalom egy fabatkát, egy polturát, egy pipa dohányt vagy hajító fát sem ér. (Tessék a négy közül megjelölni, melyik áll értékben legalul, az a mi mértékünk.)

Ugy van! ez a Sebestyén ur cikkének rövid somája. Még a magyar irodalmi színház eszméjét is csak azért melengetjük keblünkön, hogy abban mindenféle dibdáb torzszülöttünket ráerőszakoljuk a szerencsétlen közönségre. Kétségkívül annak a színháznak hajdui karhatalom is fog rendelkezésére állani, mely a t. cz. publikumot be fogja hajtani erre a hazafias robotmunkára.

Milyen mélységes megvetést érzek én azóta, hogy Sebestyén ur cikkét elolvastam a magyar színműírói osztály ellen s mily végtelen szájalom tölt el a szegény meggyötört közönség iránt.

Mert Sebestyén ur kimondja keréken; hogy: »drámaíróink sokkal mélyebben állanak egynehány prózaistánk és lírikusunk alatt, mint egyetemes irodalmunk a külföld jelen termelése alatt«.

Habár hódolattal és megadással meghajlok minden egyéni nézet előtt, annyit talán szabad mégis kérdezni: vajjon igaz-e, megokolható-e valamely ítélet, vajjon annak megalakításában az egyéniség, az egyéni izlés vagy pillanatnyi hangulat nem játszik-e túltengésdit? Milyen egyszerű volna Sebestyén urnak mostani ítéletével szemben felfolyamodni régibb bírálatához, melyekben egyes magyar színi termékekről sokkal kedvezőbben ítélt, mint mostani általánosításában.

De hát mondjunk le az efféle ráczafolásokról, kérdezzük inkább derék és jeles íróársunkat: vajjon sehol másutt nem buknak meg darabok, mint csakis kizárólag Budapesten? Másutt sehol sem irnak gyöngé és gyatra darabokat, csak mi magyar színírók vagyunk atyamesterek ebben a különlegességben? Más boldogabb országokban is nem adnak-e elő biztos balsikerű darabokat kedvezésből, melléktekintetek miatt? Kérdezhetjük továbbá: a nagy Franciaország, annak óriási irodalma, régi, előkelő műveltsége hány értékes darabot termel évenként, mióta a Dumask és Augierk lehunyták a szemüket.

Hát Bérlin—Bécs?

Ó azok a nagyszerű, felséges bécsi alkotások! Milyen szédítő magasságban állnak azok!

És Bérlin!

Lehetetlen, hogy elkerülte volna Sebestyén ur figyelmét a nagy német színműírók mozgalma Bérlin, mint bemutató város ellen! A Hauptmannok, Sudermannok és társaik állnak társaikkal e mozgalom élén.

Meg akarják dönteni Bérlin tekintélyét, mint »première-városát«, mert a közönség és sajtó rosszakaró és sorra buktat darabokat. Elmennek Bécsbe, annak jobbakaró, vendéglátóbb a közönsége, a sajtója is, ott mutatják majd be darabjaikat!

Arra vall-e ez a tény, hogy Németországban csupa remeket alkotnak? Mégse állítják ki az ottani Sebestyének egyes esetekért az összes színirodalmi részére a képtelenségi oklevelet s nem diszitik fel íróikat tömegesen a hülyeségi nagy érdemmel.

Pedig hozzánk a javát, a legjavát hozzák be a külföldi termésnek s mi az után itélünk. Mintha ott minden fenékig tejföl volna! S nekünk, magyar íróknak, ezekkel a kiszemeltekkel kell megbirkóznunk! Akiket nálunk a külföldi siker hírének kedvező előítéletével fogađnak. Holott nekünk még a megbecsültetést is ki kell küzdenünk keservesen.

Ez talán még sem igazságos! Az ócsárlás és dicsőítés közt van egy középút: a méltányosság, az igazság! Nem uram! irodai nyelven szólva: az a felfogás nem felel meg a »tényállásnak«, hogy mi színműírók

vagyunk a magyar irodalom alantas puhányai, a kiktől gúnyosan fordul el a magasan fölöttünk álló szépiró, lantos költő, regényíró egyaránt.

Hiszen vannak — hál' istennek kimagasló alakjaink a költészetben. S jól esik ezt éppen Kiss József lapjában kijelentetni, a ki ezt nem veheti tőlem bóknak, mert ha rá alkalmazom, csak belajstromozom a közönség — az egész magyar közönség ítéletét.

Pompás könyvek jelennek meg időnként a piacon, — az bizonyos, de ha őket is olyan fokmérővel lehetne megértékelní, mint a hogy rögtönbiróságilag a magyar színpadi szerzőt a pénztári kimutatással kivégzik, hány könyv állná ki ezt a próbát?

A színpadi bukást vagy sikert könnyű legalább látszat szerint megállapítani. A mi megmarad a műsoron az a bárány — a többi a kos!

A könyvre ilyen statárium nem létezik. S ez sok könyvnek a nagy szerencséje.

Talán ez csalta meg Sebestyén ur ítéletét is. A színi-irodalom halottjai ott fekszenek fekete koporsókban! Rajta a név a koporsókon! Az ítézet halottkémei megirták az elhunytól, milyen betegségben mult ki; a bírálat elsíratta (egy-egy krokodilus könny is belevegyült úgy elvétve); az igazgatóság kiadta a gyászjelentést és a gyászmagyarkát elföldelték annak rendje szerint.

Megkapta az őt megillető végtisztességtelenséget.

A könyv . . . ó a könyv! . . . ott lepi a por az ódon-dász polczain, bár leszállított árákon kínálkozik a kirakataban — az irodalomban mégis él, — mint hal a vízben. Vigan, fűrgén ficzkándozva! S írója, költője nyugodt öntudattal tömi meg csibukját rövidre vágott illatos babérlevéllel.

Semmi halottkém, semmi ravatal, semmi gyászdal.

Mind a mellett elnézést, kedvezést mi magyar színírók nem kérünk. Hiába is kérnénk, a közönség nem teljesíti az efféle jámbor óhajításokat.

Csak egyet kívánunk, s ezt méltán kívánhatjuk: ne vegyék el a közönség bizalmát az eredeti irodalomtól. Mert hit, bizalom és szeretet nélkül egyáltalában nincs jövő.

Engedje meg hát Sebestyén ur, hogy mi higyjünk és bizzunk magunkban és jövőnkben. Ezt a bizalmat pedig merítsük a múltból, melyben a magyar színirodalom nagy szolgálatot teljesített a nemzetnek.

Katoná, Szigligeti, Szigeti, Toldy István, Csepreghy, Tóth Ede, Csiky, Rákosi, Dóczy, Herczeg magyar írók. Ezek hódították meg a magyar színpadot a magyar közönségnek, nem pedig az idegenek!

Berczik Árpád.

A *Hét* szerkesztőjének szives jóvoltából hódoló tisztelettel ezt felelem Berczik Árpádnak:

Cikkem nem irányult személyek ellen, mert abban a hitben éltem, hogy a szerzők egyesülete sem alakult személyek érdekében. Legkevésbé volt s lehetett szándékom igen tisztelt perbeli ellenfeletem bántani, kinek jeles művei iránt igaz tisztelettel viselkedem s az elismerés adóját mindig le is róttam.

Én csak — mint Gretchen Faustot — az egyesület alapítói közt fájó szízzel láttam azt a néhány jelesünket, kik a lelket tartják szegény drámairodalmunkban. Mutakoznak ugyanis nálunk színházban és sajtóban egyaránt áramlatok, melyek ellen A *Hét* küzd, mióta fennáll s melyeket német névvel bizonyára »literarische Unterströmungen«-nek illelnének. S most ez áramlatok indítóit látjuk sürögni-forogni az új egyesületben.

A külföldi darabokra ne hivatkozzunk. Bizzuk őket sorsukra. Az összehasonlítás úgy sem ment meg bennünket.

Végre ami a magyar könyvek sorsát illeti, fájdalom: egy sületlen bohózatról vagy rémséges tragédiáról száz

annyt irnak s beszélnek, mint a legjobb regényről, vagy lírai kötetről. S hogy többet jövedelmez a szerzőnek, azt említeni is fölösleges. Ez így volt egyet nélkül is. Mi lesz ezután, ha megkezdí működését a M. Sz. E!...

Sebestyén Károly.

Konti. A színház falain kívül is igazi operette-vér. Könnyen elszédülő, vidám, csipős, tele furcsa és maliczióz hajlamokkal, mint a műfaj, amelyben dolgozik. Balkézzelettel viv, plébánosokkal tegeződik és modellje a pogány Rippl-Rónainak. Ilyen keverék-embert mindenki imád. Akkor jött Budapestre, amikor mi átalakultunk snájdig várossá. Odáig a magyar muzsikus érzelmes és daliás; — a viccet Konti iktatja be az operettünkbe. Szittyá véralkat nem hajlik az élczre, magát ezt a szót is csak a Kazinczy emberei csinálták és azóta még egy további félszázadnak kellett elmúlnia, míg a zenék is eltréfásodik. Mondom, idegen törzsből fakadt dalainkba a bohóság, épp úgy mint ujságjainkba a croquis. Könnyű ma önöknek, fiatal embereknek, mulatságos zenét írni, ám a Konti tanulóéveiben a burleszkség, a csattanó, a sláger nálunk még pendelyes gyerek volt. Szerdán este a korlátlan ifjúsággal megakodott mester összemérte crejét az ő epigonjaival. Ujra megjelent egy munkával, amelynek a szövegíró, Pásztor Árpád, ezt a kellemes címet adta: »A fecskék.« A Király-színház közönsége gyönyörködve nézte Kontit, amint ott ült a kar-nagy podiumon pirosuló fényében, amint karjait áldólag terjeszti ki valczerei fölé, amint csattog-pattog és pálczájával úgy túrja a levegőt, mintha óriási harangokat verne földre. Csupa izgalom, mert annyi chef d'oeuvre után, amennyit ő adott nekünk, bajos túllicizálnia a maga népszerűségét. Mi sietünk őt megnyugtatni azzal, hogy a zenéje szép, színes, jókedvű és elmés. Lépvesszőre csalatjuk magunkat egy-két olyan kuplé által is, amelyeknek nyelvjárása nem a mi izlésünk. Mert tudjuk, hogy Konti hisz ezekben a melodiákban. Pályájának egyik legszellemesebb ritmusát a második felvonásban hozza, az indulónak egy-két ütemében. Van azután két száma — egy terczett és egy női kettős — amelyek oly nemes arányuak, technikailag is oly kitünően megrágottak, hogy a legjobb költők szignálhatják éltük legideálisabb órájában. —P.

IRODALOM.

Wilde Oszkárrol.

— A »Gránátalma-Ház«. —

Már kezdik összegyűjtögetni a meteor-darabkákat, amik tüneményes, szomorú pályafutását jelzik. A »Parmai herczegnő« című drámájának eredeti példányát ma már a ritkasággyűjtők keresik. A »Salome« angol fordítását — Wilde barátjának, lord Douglasnak tollából, Aubrey Beardsley rajzaival — körülbelül száz koronán veszik a bibliophilok. A »Gránátalma-Ház« pedig, amelyet a Wilde rajongói a könyvek könyvének neveznek, már eredetileg is olyan kevés példányban jelent meg, hogy napról-napra nő az árfolyama. Ez a nagyságot jelenti, a pénz gyöngédtelen, de világraszóló nyelvén.

A nagy »hedonista« minderről már nem tud semmit. Neki csak öt-hat év jutott a földi diadalból, amikor könyvelmüen stilizált színműveivel London első színpadain, alkibiadeszi allűrjeivel pedig a londoni társaságban szerzett irigyeket és ellenségeket. Aztán következett a readingi börtön, amely testileg és lelkileg megtörte, végül pedig a franciaországi agónia. 1900 november. 30. óta a párisi banlieu egyik temetőjében nyugszik Oscar Flakertie Wills

Wilde, a svéd király keresztfia, akinek nevét Angolországban többé ki nem ejtik.

Pán volt ő és Hellas egeről álmódott, zengett syrinxe, amelyet ott metszett ködös Irország valamelyik nádasában. Talán ez volt a megölője. A szikár, fanyar, templomba járó emberek nem értették meg az ő hedonizmusát, platonizmusát, görög lelkét, amelyet a dublini Trinity-Collegeben és az oxfordi Magdalen-Collegeben nevelt magamagának. Fel van jegyezve róla, hogy aranyérmert nyert az iskolában görögnyelvi tudásáért.

De sok más egyéb is fel van jegyezve róla, ami kiegészíti írói képét. Bámulatos tudása, emlékező tehetsége felölelte mindazt, ami szépet, értékeset talált és ami érdekelte. Nyelvtanuló tehetsége csodálatos volt, a görög nyelven kívül egy csomó keleti nyelvet tanult meg és francziául oly jól tudott, hogy legszebb drámáját Páris nyelvén írta meg. Nem volt a világirodalomban monda, mese, amelyet nem ismert a tudós aprólékosságával. Tanulmányaira jellemző, hogy mint színpadi író annyira tudta különböző korok, emberek ruháit, stílusát, díszítő művészetét, hogy a legpedánsabb tudós sem fog hibát találni kosztümjeiben, korfestő vagy ethnologiai adataiban. Fantáziáját egyaránt vonzotta az ó-angol világ, a bibliai keleti pompája, Shakespeare kora, a középkori Spanyolország, a keleti népek exotikuma, az Ezeregyjé meséi, Hellas azurfénye. Amikor róluk szól, képzelő erejét mindig mély és alapos tudománya vezeti a szárnyalásban. Annyira kényes volt ezeknek a látszólagos kicsinységeknek a megbírlásában, hogy valóságos fizikai rosszullét fogta el, mikor látta a színpadi rendezők tudatlanságát, amelylyel korokat, stílusokat összekevertek, mintha csak lexikonból ismernék a kultúrtörténetet. Ez a színes pedantéria nemcsak drámai műveiből csillog ki, hanem a legapróbb munkáiból is; azokból a kis zománczos munkákból, amik a »The Chamaleon«, a »The Lamp of Spirits« (a szellemek lámpása) és egyéb angol dekadens folyóiratokban jelentek meg a kilenczvenes évek elején. Költemények, essayk, mesék és egyéb intim apróságok tárháza gyűlt össze lassankint ezekben a kis közönségű folyóiratokban, mialatt szerzőjük a londoni színpadokon a nap hőse lett és »The Picture of Dorian Gray« című regényével, amely az egyik legelőbbkelő angol folyóiratban jelent meg, egyengette utját a szörnyű félreértésnek, amelynek később áldozata lett.

Hedonizmus. Ezzel az egy szóval szépítik és ütök agyon egyszersmint Wilde Oszkárt. Rajongott a széper, amely egyetlen hitvallása volt, annyira, hogy csak a szépet tartotta jónak vagy fordítva, a jót szépernek; akárcsak Plátó. Szóval, hedonista volt.

Urafnia, mintha az emberek nem volnának mind egytől-egyik hedonisták! Beleszeretett-e már valaki a házasságba? Nem, hanem belebolondult egy szép leányba. Beleszeretett-e már valaki a morálba, etikába? Aligha. Hiszen minden ethika kénytelen valami széperrel csalogatni az embert; az üres marku keresztény ethika például túlvilági esztétikával kecsegteti hiveit.

Azért nem kell hinni, hogy a hedonisták erkölcsellenesnek. Csak nem hiszik, hogy etikák, erkölcsrendező szabályok valaha jóvátettek vagy rosszban megakadályoztak egy embert is. Embert nem lehet mássá csinálni, mint amilyen. Ebből következik az a hedonista elv is, hogy könny, dal, festmény vagy bármely művészeti munka sem jobbá, sem rosszabbá nem tett még embert. Vagy mint Wilde mondta: a művészet czéltalan.

Wilde sohasem mert olyan nagyképu lenni, hogy erre vagy arra intette volna az embereket. Tendenciát hiába keresünk műveiben, sőt az ilyen kutatásnak maga elejét vágja azzal, hogy az igazság csak addig igazság, amig egynél több ember nem hisz benne. Ha élhetett volna, mint egy Isten, gond és gyomor nélkül, bizonyára

csakis magának írta volna remekműveit. Így is jellemző, hogy a tömegnek szánt színműveire fordított legkevesebb gondot és legjobb műveit haláláig csak néhány intimsa ismerte néhány példányban. Az »odí profanum vulgus«-t nála csak az az öt-hat év szakította meg; amely alatt London legnépszerűbb drámairója és istenített Alkibiadésze volt. Szomorú ellentét, hogy ez az öt év, amelyet gyűlölnie kellett, volt élete legboldogabb korszaka.

A »Gránátalma-Ház«, amelyről ezuttal szólni akarunk, jóformán csak Wilde barátai körében forgott, kevés számú példányban. Újabb kiadó nem akadt rá, mert a Wilde-név még mindig ominózus Londonban, annyira, hogy bár a Saint-James-színházban tavaly végre ismét előadták Wilde »The Importance of Being Earnest« című darabját, a »Hazel's Annual«, amelyből ezt az érdekes adatot veszem, elhallgatja a szerző nevét. És így csak egy német fordítás ad tükröt a »Gránátalma-Ház«-ról, amelynek eredetije nyilván Wilde művészileg egyéni és philologiai is gondos nyelvén van megírva.

A *Gránátalma-Ház*: ez az a mesebeli »zöld ág, zöld levelecske, nyitva van az aranykapu, csak bujjatok rajta«. De az angol mesék, a »midsummer nights dream«-ek nyirkos, párás holdsugaraiból szöve. Mesék, amiket a kandalló borongó zúgában álmodik az angol, aki spleenjével együtt a földi saruját is kívül hagyta az álmódozás boldog kapuján. A Shakespeare »comedy of fairies«-e azonban ezen a rokonságon túl mégis más, mint a Wilde álmovftága. Shakespeare szabad ég alatt, a csillagmiriád-ból szövöget, a Wilde fantáziája azonban csaknem dekoratív, kárpitozó. Egy nagy gyermek szeme, amely előtt káprázatos színjáték folyik más világokról, szebb világokról, más emberekről.

Négy mesét foglal össze a »Gránátalma-Ház« tündéres, csalogató cizme. A négy mesében nincs más közöség, mint hogy a nagy, sorsverte, viharverte gyermekeket andalítják el egy-egy könnyben fogant, bánatos allegóriával. E nélkül a könyv nélkül meg sem lehet érteni Wildet; akit egy absynth-zöld, perverz bűn vádja miatt ítétek el kényszermunkára, holott lelke oly szemérmes volt, mint egy leányé. Ismeretes róla, hogyha obszcén viczceket hallott, menekülni igyekezett éppugy, mint mikor a színpadon a butaság tobzódását látta a cserepár kosztümökben. Ez volt az ő »hedonismusa«, szépség-kultusza, amely riadozott mindattól, aminek állati, brutális szaga volt. Perverz az az ellentét, hogy ennek az embernek volt sodomi híre. Joggal vagy méltatlanul: ki tudná eldönteni a világ áttetsző hazugságai és bonyolult igazságai közepe?

És ha valaki méregkeverő is, mondja Wilde aphoristicusan, nincs kizárva, hogy szép prózát tudjon írni. Mily szép prózát tudott írni! Ám méregkeverésnek sehol semmi nyoma. Talán azok keverték a mérget, akik bürökpoharat adtak a kezébe... Az athéni bölcset ugyanazzal vádolták, mint a »Phrases and Philosophies for the use of the young« szerzőjét, hogy megrontja az ifjuságot. Szokratesz és Wilde: szomorú analógia.

De még mindig kívül vagyunk az aranykapun és a világ mocskaival vesződünk. Lépjünk be. Először is egy ifjú királylyal találkozzunk, akit a birkái mellől vettek a trónra. Az új világ, amelynek ékességét művészi kezek emelik napról-napra, a szépség mámorosává teszi az egykori birkapásztort. Mig egyszer csak azt nem álmodja, hogy az aranyat, ami körülveszi, verejték és vér-árán hozták a bányából, a gyöngyöt életveszedelemmel a tenger fenekéről, a kárpitot a rabszolgák takácsműhelyéből. Egyért milliók szenvednek! És megutálja a szépet, amelyért millióknak kell szenvedniök. Ime, egy hedonista, aki a világ minden szépsége mögött észreveszi az örök-rútát: a nyomort, a szomorúságot.

Az infánsnö születésnapja alhámbrai fényben pompázó mese a középkori Spanyolországból. A szépség öntudatlan kegyetlensége; ez a mély morálja ennek a mesének.

A *halász és a lelke*: ez a legmélyebb, legszebb valamennyi közt. Szinte hajlandók volnánk Wilde legnagyobb, legegységibb alkotásának tartani. Egy rövidre fogott remekmű, amelyben Wilde összes erőnei tündökölnék. Egy mese, amely rabul tartja az embert még akkor is, mikor talán már rég elfelejtette. A stílusáról, gondolatnak mélységéről olyan szuperlatívusokban kellene szólnunk, amik azok előtt, akik nem olvasták, nevetségések volnának.

A *csillag fiának*, a negyedik mesének a naivsága kissé dekadens, vagy helyesebben túloz. Ime ez az a könyv, amelyet Wilde intim barátjainak írt.

Szini Gyula.

Női festő-iskola, Városligeti fasor 22. Tanár *Karlousszky Bertalan*. Beiratkozhatni bármikor.

KÖZGAZDASÁG.

Az Egyesült budapesti fővárosi takarékpénztár igazgatósági ülésében megállapította a takarékpénztárnak 1903. évi vagyonszerelését, mely a múlt évre a megelőző évről átvitt 155.105 korona nyereségmaradvány hozzászámításával 2.160.454 korona 06 fillér tiszta nyereséget tüntet ki és elhatározta, hogy a február hónap 6-ikára összehívandó közgyűlésnek részvényenként 116 korona osztaléknak kifizetését indítványozza.

A Budapesti Takarékpénztár és Országos Zálogkölcson Részvénytársaság igazgatósági ülésében megállapította az 1903. évre vonatkozó zárszámadást. 473.862.805'23 K. összforgalom mellett az 1903. évi december 31-ikével lezárt mérleg 803.394'96 K. tiszta nyereséget mutat ki. Az igazgatóság a folyó évi február 1-jére egybehívandó közgyűlésnek javasolni fogja, hogy a tartalékok kellő ellátása mellett, úgy mint tavaly, ezuttal is részvényenként 24 korona osztalék fizetessék.

A Belvárosi Takarékpénztár Részvénytársaság igazgatósága megállapította az 1903. évi zárszámadást. A felügyelő-bizottság által is megvizsgált és helybenhagyott mérleg 509.184 korona 38 fillér tiszta nyereséggel zárul a tavalyi 475.060 korona 22 fillérrel szemben, mely eredmény a részvénytőke közel 10'2 százaléknak felel meg. Az igazgatóság ugyancsak ezen ülésében elhatározta, hogy a folyó évi február hó 6-án megtartandó rendes közgyűlés elé indítványt terjeszt a jelenleg 5.000.000 koronát tevő alaptőkének 7.500.000 koronára való felemelése iránt. A kibocsátásra kerülő 12.500 darab 200 korona névértékű új részvény — az igazgatósági indítvány értelmében — első sorban a társaság jelenlegi részvényeseinek fog felajánlani 220 korona árfolyamban, hozzászámítva 1904. január 1-től folyó 5 százalék kamatot, oly módon, hogy minden két részvény után egy új lesz átvethető.

A Közuti Vaspálya Társaság tőkefelemelése. A kereskedelmi miniszter, mint a Pol. Ért. jelenti, a budapesti közuti vaspálya társaság feltérjlesztésére megengedte, hogy a társaság további beruházások költségeinek fedezésére 6.056.800 korona névértékű 4 százalékkal kamatozó kötvényeket bocsáthasson ki. A kereskedelmi miniszter a kötvényeknek kibocsátási árfolyamát a pénzügyminiszterrel egyetértéssel 95 százalékban állapította meg. A tőkefelemelés, valamint az alapszabályok e miatt szükségessé vált módosítása dolgában a társaság a legközelebbi közgyűlésén fognak határozni.

A Magy. Kir. Szab. Osztályosorsjáték Részvénytársaság e hó 21-én tartotta meg Tolnay Lajos elnöklété alatt VI. rendes közgyűlést 12 részvényes jelenlétében, kik 4405 részvényt képviseltek. Az előterjesztett mérleg és az 1903-iki üzletjelentés jóváhagyása után a 6. számú kamat- és osztalékszervénynek 125 koronával való beváltását határozták el. A szervény kifizetése már e hó 22-től kezdve eszközöltetik. Miután az igazgatóságnak és a felügyelő-bizottságnak a felmentvény megadatott, a felügyelő-bizottság eddigi tagjait egyhangulag újból megválasztották, mire a közgyűlés véget ért.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **KISS JÓZSEF.**

Remek bái felvételek villanyfénynél a cs. és k. udv. fényképésznél, *Mertens és Tsa utóda Dajkovits J.* Erzsébet-tér 7.